

STRIP

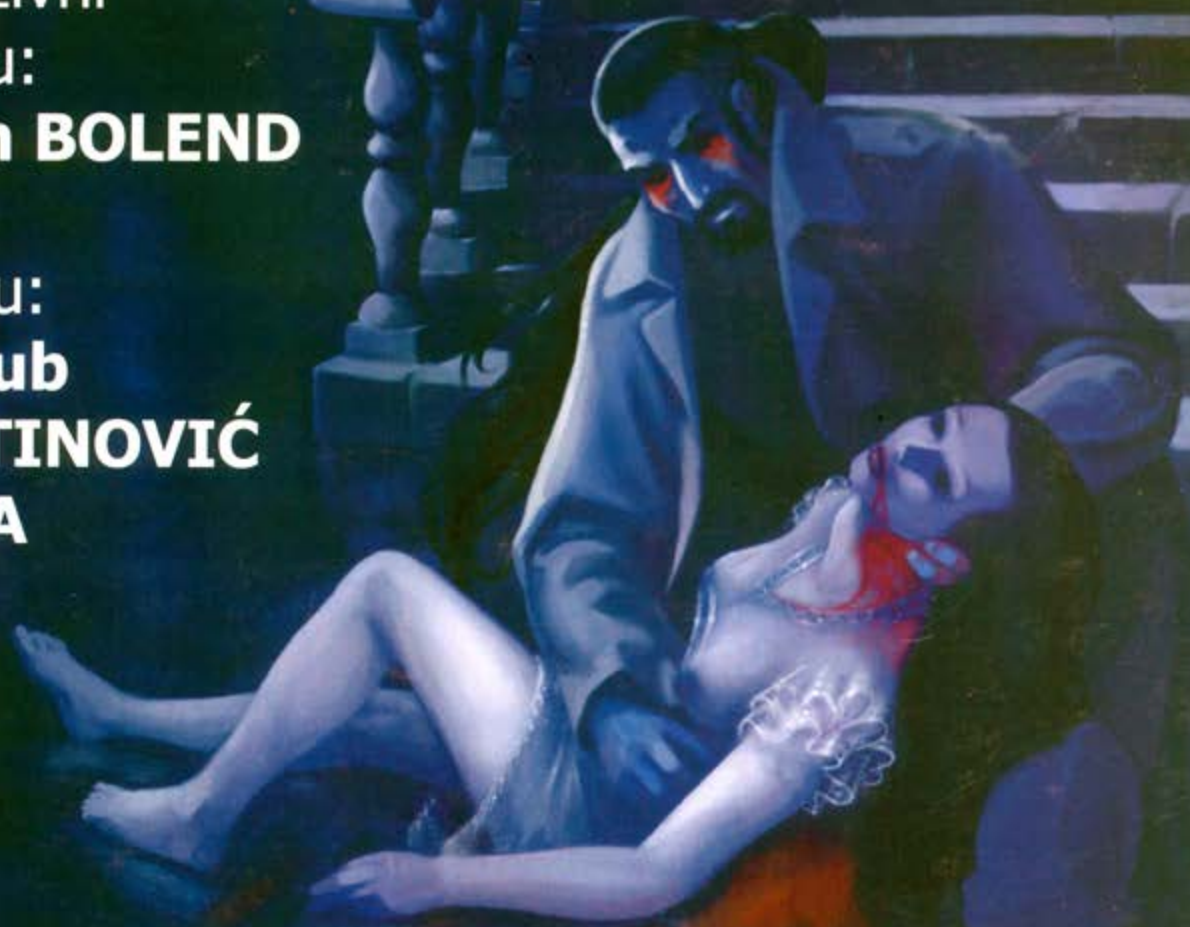
PRESSING

MAGAZIN ZA DEVETU UMETNOST BROJ 3 Cena 90 din.

Ekskluzivni
intervju:
Brajen BOLEND

Intervju:
**Miroljub
MILUTINOVIĆ
BRADA**

STRIP PRESSING

magazin za devetu umetnost

IZDAVAČ STUDENTSKI
INFORMATIVNO
IZDAVAČKI
CENTAR
NIŠ

ZA IZDAVAČA Dobrivoje Ljujić

**GLAVNI I ODGOVORNI
UREDNIK PRESSINGA** Jugoslav Joković

UREDNICI IZDANJA Marko Stojanović
Dejan Stojiljković

LIKOVNI UREDNIK Zlatibor Stanković

PRIPREMA ZA ŠTAMPU Vladimir Vukašinović

ADRESA Šumatovačka bb,
18000 NIŠ

TELEFON 018/523-418

FAX 018/523-120

ŽIRO RAČUN 42500-678-5-22823

SADRŽAJ

Ilustracija na naslovnoj strani: **Miloš NICIĆ**

BLOODLESS

4 PALI ANĐEO

KORENI

Tekst i crtež: Dejan VUJIĆ

18 Ilustracija

Aleksandar LJUBIĆ
Igor STOJANOVIĆ

19 Bez naslova

Tekst i crtež: Miroљjub MILUTINOVIĆ BRADA

24 BROTHERS IN ARMS

Tekst: Branimir TROŠIĆ

Crtež: Miroљjub MILUTINOVIĆ BRADA

25 MARKO KRALJEVIĆ I VILIP MADŽARINA

Tekst i crtež: Nebojša PEJIĆ

35 Strip kaiševi

Dejan STOJILJKOVIĆ
Milisav BANKOVIĆ
Dušan CVETKOVIĆ

38 KRAKOV, KRAKOV

IGRA GLUVIH TELEFONA (2. deo)

Tekst: Đorđe MILOSAVLJEVIĆ
Crtež: Toni RADEV

44 PAKET ZBIVANJA

49 DVE VRSTE MESTA

Tekst i crtež: Brajen BOLEND

50 BOMBA

Tekst i crtež: Ljubomir FILIPOVIĆ

57 Ilustracija

Bojan M. ĐUKIĆ

60 SVAKOGA DANA

Tekst i crtež: Milisav BANKOVIĆ

61 TRI SMRTI JEDNOG MALTEŽANINA

Tekst i crtež: Marko STOJANOVIĆ

64 SIXSHOOTER BLUES

Tekst: Marko STOJANOVIĆ
Crtež: Jovan UKROPINA

20 Intervju: **Miroljub MILUTINOVIĆ BRADA**

ALL YOU NEED IS LOVE

Razgovarao: Marko STOJANOVIĆ

45 Intervju: **Brajen BOLEND**

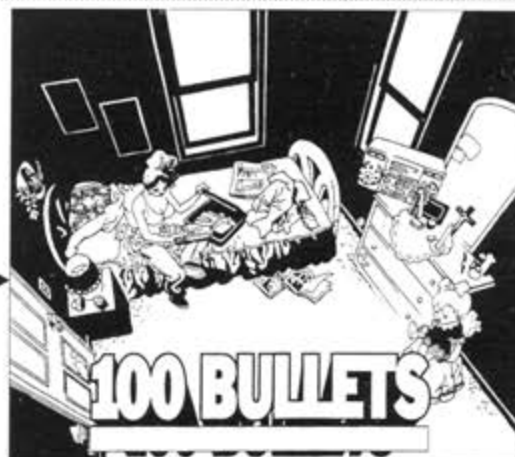
POSLEDNJI KLASIČAR

Razgovarao: Bojan M. Đukić

36 Strip fenomeni: **100 BULLETS**

METAK PO METAK

Piše: Marko STOJANOVIĆ

58 Strip klasici: **HOGAR STRAŠNI**

RIDA BRADA, BURE PIVA I VOLOVSKI ROGOVI

Piše: Dejan STOJILJKOVIĆ

UMESTO UVODNIKA

Prošlo je neko vreme od prošlog broja, i našeg poslednjeg videnja. U međuvremenu se izdešavalo mnogo stvari u domaćem i stranom stripu, a naš i vaš magazin je u međuvremenu stekao prepoznatljiv lik i izgradio profil. I u ovom broju nalazi se nastavak serijala Pali Andeo koji lagano postaje zaštitni znak Strip Pressinga, dok njegov protagonist Luka Vranić po prvi put krase naslovnicu magazina. Marko Kraljević ovaj put ukršta mačeve sa Vilipom Madžarinom, a dvoje slučajnih partnera serijala Krakov, Krakov završavaju avanturu pod nazivom Igra gluvih telefona. Pored ovih redovnih sadržaja, u magazinu se nalazi i gomila kraćih stripova i tekstualnih priloga, kao i dva prilično ekskluzivna intervjua, prvi intervju sa Miroljubom Milutinovićem Bradom od kada je počeo da radi za francuskog izdavača Glenat praćen sa par Bradinih u Jugoslaviji neobjavljenih radova, i intervju našeg novog redovnog saradnika Bojana M. Đukića sa jednim od najboljih crtača današnjice Brajenom Bolendom, koji je specijalno za naš časopis odobrio objavljivanje gomile svojih ilustracija i dva stripa. Drago mi je, između ostalog, što se krug naših saradnika širi, što će, nadam se, rezultirati i boljim kvalitetom samog časopisa.

Manjak alternativnog stripa u ovom broju (tačnije njegovo potpuno odsustvo) nije posledica zaokreta u uredničkoj koncepciji, već potpune nezanimivosti anderground autora da iskoriste prostor koji im se pruža u Strip Pressingu. Od samog početka života ovog magazina KVALITET stripova bio je osnovni kriterijum njihovog objavljivanja u Strip Pressingu, a to će i u buduću biti jedini uslov koji će svaki strip, bio on iz glavnog toka ili iz podzemlja, morati da zadovolji da bi se našao na ovim stranama. Ovo je ujedno i poziv na saradnju svim zainteresovanim strip autorima i ilustratorima. Do sledećeg čitanja,

Marko **STOJANOVIĆ**

Dnevnik
Luke Vranića
(nastavak)

Beograd, mart 1981.

Grad moje mladosti je ostario, i izmenio se, možda i više nego ja. Nisam bio u Srbiji od kraja rata. Sada, kada se "Voljenci" upokojila mogao sam da se vratim kući bez straha za svoju kožu. Više niko ne juri bakule i parano-malna blice i pojave.

... Nema se kad.

... U Post-Marksističkom društvu, moderan čovek je obrazovan, Petkovski materijalističkim naukovima...

... i ne obraća pažnju na varaj "sujeverja" njegovih dedova...

"Možda ću konačno naći mir oude, odakle sam pre toliko godina otišao..."

DNEV

...Savršeno!

Ove godine naučio sam...

nog račitavanja Dnevnik...

nam svet...

SEĆANJA...

Mitrovdan 1889. godine.

DEDA, DEDICE! PRIČAJ NAM NEŠTO, MOLIM TE!

A O ČEMU BISTE VI?
O MARKU I MUSI?

DRACULA '99

STRIP PRESSING 5

OTAC MOGA OCA PRICAO MI JE DA PAMTI POSLEDNJE OD NJIH. BILO JE TO PRE NO ŠTO SE DABA, ĐAVOLI MAJSTOR, NA NJIH NALJUTO, I SVE IH ISTREBIO! DESILO SE TO OVAKO...

I DA VIDIŠ JADA, UŠESTOSTRU-
ČE SE: MOGAO BI NAĆI U BILU
KOJE DOBA NOĆI BAIKOVU
SENKU MEĐ' ŠUNKAMA NA TAVANU...

...VODENJAKA U ĐERNJU!

...ILI ŠUMSKE SESTRICE
KAKO KOLO VODE U ROMA-
ČINSKIM VOČNJACIMA

...ONDA ŠUKNE VATRA
IZ KLJUNA KOKOTA...

... I KAD GRANE SUN-
CE, SAMO IM SE OČICE
POGASE I SVI IZBLEDE!

"POJADI TAKO LJUDIMA, TE IZA-
BERU IZMEĐU SEBE DVA ROMA-
ČINA, DA ODU DA TRAZE TRAVKU
NE BI LI SE KURTALJALI BEDE
I BOLEŠTINA KOJE SU POČELE
DA MORE NAROD PO SELIMA
SIROM ŠUMADIJE I MACVE..."

... OVIMA SE UČINI DA BI MUDRO
BILO UPITAT KAKVOG SVETENIKA
ZA SAVET, TE SE UPUTE U MANASTIR...

... U KOME ZATEKNU OSTA-
RELOG IGUMANA, KOJI IH ČUŠI
ŠTA SU NAMERILI, ISPRVA
STANE ODVRAĆATI...

... ALI IM, NAJPOSLE, UVERIVŠI
SE U NJIHUVU TVRDU REŠENOST
DAPE OPASAN PREDLOG:

DA ZANOĆE U PLANINI NAORUŽA-
NI GLOGOVIM MOTLIGAMA,
ALI DA SE NIKAKO NE PREVARE
DA ZASPE ...

... JER KAD IH SKOLI VJEDO-
GONJA, MORAJU DA GA PRITE-
GNU DA IM KAŽE ŠTA JE DA-
BA, SA TRAVKOM UČINIO!
ONI ZAHVALE STARCU I ODLU-
ČE DA TAKO I POSTUPE...

... MALO PO ZALA-
SKU SUNCA, USTANE
TI LAMPIR-KRAJPUTAS...

... I ONUŠENSI DOBRO
OCENI DA U OBLIŽNJI
ŠUMI IMA LJUDI...

... TE SE ZAPUTI NA
ONU STRANU...

... DOK SU MU KLIMAVA REBRA
ŠKRIPALA, TARUĆI SE JEDNO
O DRUGO.

A-HA!

OPET AMO BRATO!
SA'CEMO DATI DAMO
VEČERU KAKVU NI SA-
NUAO NISI!!!

... TO REKAVSI, STANU DA
NAMEŠTAJU KOSTI ŠIKSTOM
VAMPIRU...

JOJ!!! POSIBO!
NA TUB DAN!!!

DOSTA, POBOGU BRATČO!
PUSTITE ME NOČAS, TAKO
VAM DUŠE, A DOBRIM MOGU
VRATITI! JA SAM PODANIK
DABIN, I MOGU DOBAVITI
ŠTA GOD HOĆETE IZ
PODZEMLJA! IŠTITE!

DAJ NAM CRVE-
NU TRAVKU PA
DA TE PUSTI-
MO!

JAOH, I KUKU!
PA'DE BAŠ TO!?!

NJU ČUVA ISPOD
PAPUČE I TEŠKO
JU JE UZETI!...

... A OPET... AKO ODNESEM DA-
BI ONE PAPUČE ŠTO MU IH MOJA
HANUMA SA NIEGOVIM LIKOM NA-
VEZLA OBRADOVAĆE SE NOVOJ
DUŠI, PA ĆE NJOJ ZA LJUBAV HTI TI
DA IH PROBA (TAKO MU JE LEPO
UJDURISALA ONU JARECU BRA-
DICU DA ĆE SE ZALJUBITI.)
MOŽDA MU TAD 'APIM TRAVKU?!?

E, MOJ VUKODLAČE...
TAKO SE LAŽU DECA,
A NE ZRELI LJUDI!

A DA MI
TEBE JOŠ MALO
ISPEGLAMO, A?

JOK, JOK NE
LAŽEM OČIŠU MI!
EVO RUKU!

JA VAMA TRAVKU -
VI MENI RUKU. PA KVI
POŠTENO?

„OVO REKAVŠI NESTADE...
DVA DOMAĆINA SE ZSLEDALU
PITAJUĆI SE DA NISU SAMO
SANJALI...“

RUKA JE MEĐUTIM
OSVANULA U STEVA-
NOVIJ TORBI KAO
POUZDAN SVEDOK!

A UUU... A ŠTA JE
POŠLE BILO DEKO?

POSLE...
PA... STEVANA JE
TRI NOĆI KASNI-
JE PROBUDIO
TRUJO GLAS.

... DIŽI SE BRATO...

A?!?

... TREBA ZAJAM
DA TI VRATIM!

"POPLAŠI SE OVAJ KOKAVAC,
JER NE IMABAŠE KOLČINU
PRI SEBI..."

... ALI JE VAMPIR, SRE-
ĆOM, BIO POŠTEN
I ODRŽAO JE REČ!

E, SADI TI MENI MOJE!

"NEMAJUĆI KUD, MORAO JE
DA ISPUNI SVOJ DEO POGODBE,
I PA SE USRDNO POMOLI
BOŠU I SVIM SVEĆIMA."

ONDA POČEŠE
PETLI DA NAIJAVLJUJU
SVITANJE...

...TE GA NESTADE U OBLAKU
DIMA. OPROSTIO SE KULTURNO...

DA BOG DA, KAD
SE PONOVNO BUDEM
SRELI, DA JA BUDEM
ŽIVJI OD TEBE !!!

DIVNA PRIČA, DEDA BORO.

MA DAJ?!
MOGLI STE, DEDA
DA SE MALO VIŠE
POTRUĐITE, AKO
JE TO SVE!

NE, TO NIJE SVE. VIDEŠTE LI
KAKO JE STRAŠNO KAO GRMI,
I GRAD TLJE, I MUNJE SE-
VAJU?

TO JE NIŠTA, KAKO DABA ISPREPADA SVOJOM
RIKOM VREDNE ĐAVOLE, HITRE ĐAVOLICE
I SITNU ĐAVOLČAD KAD SHVATI DA JE PREVAREN...!

LOMIM SVOJ ŠTAP
 NAD SVIM VAMPIRIMA,
 PROŠLIM I BUDUĆIM...

Da ne bi koji
 god od njihove
 unučadi sutra
 mogao da se hvali
 kako je jedan
 od praćedova pre-
 vario samog čavo-
 ljez majstora

ETO, TAKO JE DABA UTRUNIO MNO-
 GIM ZLODUSIMA, PA IH VIŠE NEMA!

EPÍLOG

DEKO...?

DE...?

Dracula 199

Iliji **OGNJENVIĆU**

KRAJ EPÍZODE

STRIP PRESSING 17

BIRMINGHAM, ALABAMA 1947.

ALL YOU NEED IS LOVE

Ne bih mnogo pričao o Bradi. Ne zato što me mrzi (dobro, i zato!), već zato što o njemu ne znam mnogo više od onoga što ćete ovde pročitati, sem da je izuzetno prijatan sagovornik kad se vode neformalni razgovori, škrt na rečima kad se vodi intervju, da uprkos svom nadimku nema bradu... I da fenomenalno crta, šta drugo!

PRESSING: Ovo je prilično stereotipno pitanje, ali čini mi se da se nekako očekuje da svaki intervju počne upravo njime. Dakle, kako i kada si počeo da se baviš crtanjem? Da li je početak tvog bavljenja stripom bio striktno vezan za strip?

MIROЉJUB MILUTINOVIĆ BRADA: Ne sećam se kada sam počeo sa crtanjem, oduvek sam to radio. Kao klincu to mi je činilo veliko zadovoljstvo. U to vreme su izlazile sveske Mirka i Slavka. Sećam se da nisam znao da čitam i da sam gnjavio ukućane da mi čitaju oblačice. Kasnije za vreme osnovne škole puno sam čitao sve tadašnje junake: Kapetana Mikija, Komadanta Marka, Teksa, Priče sa divljeg zapada i ostalo. Najviše mi se sviđao Zagor. Pamtim da sam pokušavao da precrtam nešto od toga, ali mi nije padalo na pamet da sam smislim priču ili nešto u tom smeru. Tada sam dosta crtao i bojio, obično

su to bili neki seoski motivi ili svemir i roboti. Imao sam dobrog nastavnika likovnog koji je umeo da nas zainteresuje za razne tehnike i teme, pa smo povazdan slikali i crtali na likovnoj sekciji.

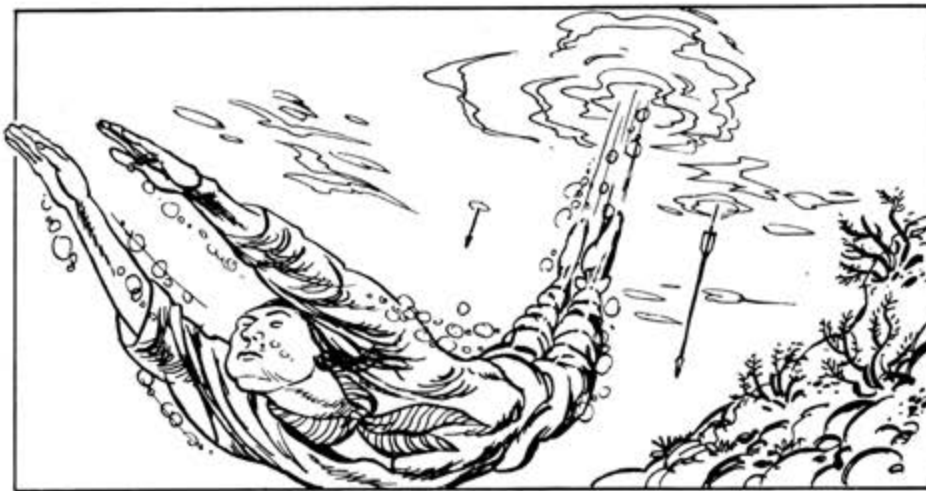
PRESSING: Ko su bili tvoji uzori u doba kad si pravio prve korake u svetu stripa?

BRADA: Na početku je to bio Herman... Sve od njega. Moji prvi radovi su bili puni šrafura po uzoru na njegove stripove. Onda sam retrogradno upoznao Milaca, Mebiusa, Frankena, Žilarda i tako redom, uglavnom sve poznatije face. I svi su imali nešto svoje što ih je odvajalo od ostalih i činilo prepoznatljivim.

PRESSING: U prvoj fazi tvoga rada (barem u prvoj fazi koju je šira publika imala prilike da vidi u Tromu) tvoj osnovni tušerski alat bio je pero. Kako je došlo do prelaska na četku?

BRADA: Radio sam jedan SF strip po Đorđetovom scenariju, i nikako nije išlo. Uradio sam otprilike dve, tri strane i stao. Shvatio sam da ne umem da to nastavim i ostavio sam da sve odleži neko vreme. Posle nekih mesec i po dana sam se vratio tim tablama i ponovo ih pogledao. Užasnua sam se nad onim sto sam video. Jeste, bilo je tu lepog montiranja i kadriranja, ali sami crteži su bili veoma sterilni i prazni. Postalo mi je jasno da sam došao u ćorsokak i da moram da učinim nešto radikalno, da bih se mrdnuo s mrtve tačke. I setio sam se jedne opaske Dragana Savića da su svi veliki crtači stripova imali svoje faze rada sa četkom. Tu je bio i Milan Jovanović sa svojim Kalokagartima koje je počeo perom a završio četkom. Imao sam utisak da je obogatio svoj crtež radeći četkom. I tako, nemajući kud, krenuo sam da

radim četkom, isprva dosta nevoljno, ali kasnije su počele da se dešavaju jako lepe stvari. Ono što je dobro kod četke je što ume da bude jako raznovrsana, mnogo raznovrsnija od pera, ume da vas iznenadi nekim nenadanim efektom koji niste planirali. Kasnije sam se dugo držao četke.

PRESSING: Da li smatraš da strip može nešto da nauči od filma? Koliko su, po tvom mišljenju ovi mediji uopšte bliski?

BRADA: Jako volim filmove. Uvek sam ih voleo. Film me je posredno uvukao u strip. Oba medija se u suštini bave pričanjem priča. I u oba medija slika ima ključnu ulogu. Pretpostavljam da me nisi ovo pitao s namerom da ti dam nekakvu definiciju, npr. koliko su slični, u čemu itd. Mislim da ono što se može uzimati iz jednog medija u drugi su recimo podsticaji, neke ideje, želja da se dostigne izražajnost koju taj uzor ima. Šta može strip da nauči od filma? Isto sto i film od stripa. Ili strip od književnosti. Ili književnost od filma. Sve i ništa. Filmovi su generalno uticali na mnoge autore. To se može videti u kadriranju, danas se mnogo češće koriste skraćivanja, ekstremni gornji i donji rakursi da bi se, recimo, dobilo na dinamici, dramatičnosti, itd., nego ranije. Današnji strip čitalac je neko ko iza sebe ima puno sati provedenih pred televizorom, u bioskopu, njegova vizualna kul-

tura je mnogo veća nego ranije. Na tu opštu kulturu svaki autor računa kada sedne da piše ili crta strip, ona mu pomaže da brzo uspostavi kontakt sa čitaocem.

PRESSING: Trudiš li se da inkorporiraš neke stvari iz filma u strip, i ima li to uopšte smisla?

BRADA: Iz filmova kupim stvari koje se odnose na, recimo, određenu vremensku epohu, kostimi, predmeti i slično. Ranije si morao da tražiš za fotografijama i knjigama, što je umelo da potraje. Filmovi takođe mogu biti inspirativni što se tiče atmosfere.

PRESSING: Šta voliš da čitaš, gledaš, slušaš...?

BRADA: Mene bi s vremena na vreme uhvatila fascinacija nečim: recimo prve epizode *Džeremaje*, film *Osmi putnik* (prvi deo). Bio sam u stanju da beskonačno mnogo puta čitam i gledam te stvari. Svakog od tih velikih autora sam "preležao". Recimo svesku *Ubistvo u Montani* Berardija i Milaca sam jedno vreme svakodnevno vukao sa sobom, jednostavno sve u vezi tog stripa mi je bilo savršeno. Sve teče glatko, likovi su topli i živi, priča je fascinantna, sve je podređeno pripovedanju. Bilo mi je jasno da ti ljudi fantastično dobro znaju kako se pripoveda rečju i slikom. Negde u sebi sam imao osećaj da je suština stripa tu, u toj svesci, na dohvata ruke i da samo treba da je ukapi-

ram i primenim. Onda bih otkrio nešto drugo, recimo *Difula*, i sve bi krenulo iz početka. Ono sto mi je u svemu tome bilo još fascinativnije je da su i jedni i drugi i treći stvorili pristupe, stilove koji su potpuno nezavisni, lako prepoznatljivi, samo njima svojstveni. To mi je bilo prosto neverovatno! Kako su uspeali, kako se to postiže, hoću i ja tako! Slično sam primećivao u filmovima i knjigama, samo mi je strip bio bliži, u njemu sam već počeo da se okušavam.

PRESSING: Kako izgleda tvoj proces rada? Poznat si kao neko ko ima vrlo metodičan pristup radu.

BRADA: Ja metodičan? Hajde kad kažeš... Tamo, u Francuskoj metodičnost je imperativ za sve crtače, pogotovo kad se bave pričama koje su vremenski i prostorno precizno locirane. Dovoljno je da se setimo Burženovih *Putnika vetra*, Pratovih stripova, ovde smo imali prilike da se sretnemo sa tim radovima. Ma šta pričam, tamo svi rade tako, osim ako nije u pitanju SF ili fantasy stvar. U priči koju radim pojavljuju se dve slike dva različita slikara naslikane krajem XV veka, koje prikazuju jedan te isti događaj, a koje treba da naslikam. Scenarista i ja smo razmenili puno reči i crteža da bi došli do željenog rezultata i dobili određen nivo autentičnosti koji nam je potreban za tako nešto. Dalje, za

rad na samim strip tablama Frank (scenarista) mi stalno šalje fotografije predela, zgrada i ostale foto dokumentacije sa preciznim opisima svega što je važno za priču. Nabavio sam dosta ilustrovanih knjiga i DVX filmova koji se tiču srednjeg veka. Sve to jako olakšava rad i doprinosi autentičnosti onog dela naše priče koji se tiče srednjeg veka. Sam postupak je u našem slučaju sledeći: prvo stiže scenario, na osnovu toga pravim preciznu skicu za tablu, koju šaljem scenaristi na odobrenje (e-mailom), eventualno se dogovorimo oko ispravki, i tek onda radim tablu. Završenu crno belu tablu takođe šaljem e-mailom Franku na odobrenje i kada se nakupi jedno 6-7 tabli šaljem ih poštom u Francusku. Posle nekih 15-20 dana dobijam poštom sive kopije svojih tabli na bojenje. Sive kopije predstavljaju crno-bele table, umanjene na A4 format, na nekom čvrstom akvarel papiru, s bitnom razlikom da su sada sve crne linije originalnog crteža sive. Po ovoj sivoj kopiji bojim. Uz ovaj sivi otisak se dobija i crni film iste table takođe umanjene na ovu veličinu i on se na kraju stavlja preko obojene sive kopije čime se dobija konačni izgled table. Čuj, ne znam da li je ovo jasno; pitao si me, ja ne umem bolje. Kada završim sa bojenjem te sive kopije ponovo šaljem u Francusku, čime je proces zaokružen.

PRESSING: Često kada pričaš o problemima koje si imao u radu koristiš termin "svadao sam se sa sobom"? Šta podrazumevaš pod tim svadama?

BRADA: To je nešto u mom karakteru, potreba da se stalno preispitujem u vezi raznih stvari vezanih za posao, i ne samo za njega. Kod montiranja i kadriranja stripa, čak i kada završim sa tom fazom, umem u mislima da se vraćam i da se preispitujem u stilu je li to dovoljno dobro, jasno itd. To je neka moja lična mentalna gimnastika koja mi pomaže da ne zardam i budem otvoren za nešto novo. S druge strane to ume da bude prilično iscrpljujuće i naporno.

PRESSING: Tvoja radna soba ima prilično specifičan izgled. Da li ti taj ambijent pomaže u radu?

BRADA: Misliš na one fotokopije, skice, crteže i fotografije što sam okačio o zidove? To je došlo onako. Imam sreću da celu jednu sobu u svom stanu mogu da odvojim za rad, i prvo što sam poželeo je da je nekako učinim prijatnim upravo za rad. Tako sam počeo da kačim okolo raznorazne sitnice koje su mi

drage i koje me inspirišu. I to je to.

PRESSING: Primećujem da u radu koristiš kompjuter. Šta misliš o upotrebi kompjutera u radu na stripu?

BRADA: Bez kompjutera ne bih ni dobio ovaj posao koji sada radim. Gotovo svakodnevno se dopisujem s ljudima s kojima radim, razmenjujemo skice, komentare. Znači služi mi kao pomagalo, ali se ipak nisam odlučio da bojim na njemu. Nekako mi nije išlo uz ovu priču koju sam dobio. Ovo pitanje me je podsetilo na jedno ranije, koje je bilo aktuelno pre dvadesetak godina i koje je glasilo: šta mislite o upotrebi sintisajzera u muzici, da li će on izbaciti ostale instrumente iz upotrebe? Naravno, to se nije desilo, niti će se desiti. Ono što se desilo je da je sintisajzer (sintetička muzika, računar) našao svoje mesto u procesu stvaranja muzike. To je sigurno njegova sudbina i u stripu. Zadnju deceniju često je postavljano ovo tvoje pitanje o upotrebi računara u stripu, i za očekivanje je da će ono nestati iz nekih budućih razgovora povodom stripa kao što je nestalo iz sličnih u vezi muzike.

PRESSING: Saradivao si sa više scenarista, Đorđom Milosavljevićem, Darkom Macanom, Miroslavom Marićem, Branimirom Trošićem (da spomenemo samo neke). Kakva su tvoja iskustva u saradnji sa njima? Možeš li da povučesh neke paralele u pristupu radu i pisanju scenarija?

BRADA: Bogami, nabrojao si ih sve. Imao sam sreću da su prvi pravi scenariji koji su mi dopali u ruke bili scenariji Darka Macana, dobio mi ih je Milan Jovanović, oni su mi pokazali kako izgleda pravi strip scenario. Istovremeno su mi razbili iluzije oko toga da ih sam pišem. Jednostavno rečeno, njegovi scenariji su bili i ostali sjajni, dok sam se ja mučio nad svojim, koji su ruku na srce bili mlaki, neubedljivi. Posle su tu došli Đorđe Milosavljević, Branimir Trošić sa svojim pričama, i stvar je bila ista. Scenariji koje su ovi pisali bili su zreli, pisali su ih ljudi koji znaju da pišu i koji odlično poznaju strip jezik. Na ovim prostorima se uvek kuburilo sa dobrim scenarijima, ja sam imao sreće da radim na odličnim stvarima. Nije se teško sroditi s dobrim scenarijem i prihvatiti ga kao svoj. Za mene je glavni problem bio ispratiti sve dobro u njemu i dati mu pravi tretman. Nekad mi je to polazilo za rukom, nekad ne. Kasnije sam shvatio da neke priče nisu za mene, bez obzira što je scenario dobar.

PRESSING: Šta ti je bitno kod scenariste, a šta kod primljenog scenarija?

BRADA: Po meni sve počinje i završava se scenarijem. Zato se od početka trudim da što više "udem" u priču, i da je prihvatim kao svoju. Tako je, čini mi se, lakše, i u tom slučaju i ako negde pogrešim nije toliko strašno, jer sam s druge strane uhvatio atmosferu priče. Naravno, ovo je teorija, u praksi nekad mi se čini da sam više unutar priče, nekad manje, to je nešto što ne mogu kontrolisati. S druge strane jako je važno međusobno poverenje između ljudi. Uvek sam se trudio da pošteno odradim svoj deo posla. Za to uvek ima gomila dobrih razloga.

PRESSING: Najviše si radio sa Đorđem. Zašto?

BRADA: U ono vreme Đorđe je bio najagilniji, za njega nije postojala fraza ne može, mrzi me i tako te stvari. I uvek je bio raspoložen za razmenu ideja. Jednom prilikom sam u nekom nevezanom razgovoru pomeno da bih voleo da crtam nekakve mačke, i sledeći put kad mi je doneo deo scenarija za Svindla, tadašnji naš angažman u Tronu, u njemu je bilo šest mačaka!

PRESSING: Možeš li tu saradnju da uporediš sa onom koju imaš ovih dana sa Frankom? Ima li razlika?

BRADA: Nema mnogo sličnosti. Frank je kompletno završio sinopsis za ovaj strip koji sada radimo i tek onda pošao u potragu za crtačem koji bi to mogao da izvede. On je svoj stil i teme decenijama pažljivo gradi, jako je precizan u opisima (ali ne i krut). Moje je bilo da pokušam što bolje da odgovorim na postavljene zahteve. Ono što je meni drago je da nisam morao nešto posebno da se prilagodavam celom poslu, što znači da mi njegov pristup priči, tabli, kadru, prilično odgovara. To je različito od mog ranijeg rada sa Đorđem. Njegove scene su više opisne, s preciznim dijalozima, dok je broj kadrova više predlog, uglovi posmatranja takođe. Đorđe mnogo više ostavlja slobodu u svemu, bavi se suštinom priče ili scene, uveren da ću ja naći pravi način za pripovedanje. Ali to je došlo s vremenom, jer smo saradivali dugo.

PRESSING: Svindl je i za tebe i za Đorđa bio bitno iskustvo u radu?

BRADA: Bio je to moj prvi album, sa standardnih četrdeset šest strana. Objavljivao je u epizodama od osam strana u tadašnjem Tronu i nikad nije objavljen do kraja, jer se taj časopis ugasio. Sećam se da sam se puno lo-

zio i nervirao u vezi svega. Tad su počele da se ruše mnoge moje iluzije u vezi stripa. Đorđe je u to vreme iz sve snage "gazio" po stripu, već je pisao *Kalokagarte*, tada je nastao strip *Krakov, Krakov* koji ti sad objavljuješ u ovom časopisu, tada ga je crtao Milan Jovanović. Bio je tu Branimir Trošić, Eugen Slavik, Dragan Savić. Za mene je to bilo važno vreme, svi smo se puno družili, puno crtali, razgovarali o stripu i komentarisali svoje radove. Rad u *Tronu* i oko *Trona* nam je puno značio.

PRESSING: *Važna etapa u tvom stvaralaštvu čine i knjige koje si ilustrovao za Kreativni centar. Kako izgleda raditi za decu?*

BRADA: U suštini se mnogo ne razlikuje od rada na stripu. Nešto je lakše jer strip zahteva veću doslednost. U stripu postoji montaža i kadriranje koji su suštinski važni dok je u ilustraciji veza između dve susedne slike mnogo manje jaka.

PRESSING: *Jesi li pre toga radio u boji, kako si se snašao?*

BRADA: Jesam, ali sam tek sa radom u časopisima počeo da stičem značajnija iskustva. Prvo je to bio *Tik-Tak*. U njemu je vladala sjajna atmosfera za rad, jedino što para nije bilo, tj. bilo je, ali jako malo. Tu sam se prvi put sreo sa dečijom ilustracijom, upoznao radove Boba Živkovića, i zapanjio se koliko je taj čovek postigao na tom polju. Tu su bili i drugi, jako važan lik je bila Smiljka Blažin, tadašnji urednik *Tik-Taka* a kasnije i *Velikog dvorišta*. Ona je umela sve da nas potakne da se potrudimo, jer je nosila u sebi oduševljenje za rad. Neko vreme sam radio i u *Školarcu*. Posle sam počeo da radim za *Kreativni centar*, jednu veliku i ozbiljnu izdavačku kuću, i susreo se sa nečim što se zove izdavački plan, stilsko opredeljenje itd. Ekipa koja to vodi su moji vršnjaci i bilo je lako komunicirati s njima. Žao mi je što zbog obima ovog posla ne mogu da nastavim saradnju sa njima.

PRESSING: *Kako si doživeo Francusku? Mislim, da li je bilo kulturnog šoka?*

BRADA: Prelepa zemlja i opušteni ljudi, za razliku od nas. Fascinirala me je količina knjižara specijalizovanih za strip, onda količina stripova u njima, kako su ti stripovi upakovani. Tu ima bukvalno svega, za svačiji ukus. Sve mi je to bilo manje više poznato pre nego što sam bio tamo, ali videti, opipati, listati sve to, to je nešto sasvim drugo.

PRESSING: *Kako funkcioniše tako velika izdavačka kuća kao što je Glenna, iz onoga što si video dok si tamo bio?*

BRADA: Izgleda mi sjajno. Kada sam odlazio kod njih na potpisivanje ugovora očekivao sam puno priče, natezanja tipa kako ćemo ovo ili ono, kako se to obično radi kod nas, kada se sklapaju poslovi. Međutim, na moje veliko iznenađenje, sve smo završili za nekih sat, sat i po vremena. Razlog leži u tome da scenarista i urednik odlično znaju šta i kako hoće i sve je išlo da ne može biti bolje. *Glenna* je jedna velika izdavačka kuća sa preciznim kolekcijama i jasnim izdavačkim planovima i jako je ugodno raditi za njih.

PRESSING: *Šta te čeka u budućnosti?*

BRADA: Puno, puno posla.

PRESSING: *Da li će biti vremena i za neke projekte sa strane?*

BRADA: Ne znam, nadam se.

PRESSING: *Šta čitao od stripova ovih dana? Koji su ti to domaći i strani autori i stripovi interesantni?*

BRADA: Trenutno čitam *Nausika of the Waley of the Wind*. Mnogo mi se sviđaju *100 Bullets*, *League of Extraordinary Gentlemen*, a od domaćih stvari to je *LBN*, jedva čekam da izađe nova epizoda.

PRESSING: *Čime si najzadovoljniji od svega što si do sada uradio? Gde misliš da si bio najkompletniji, a gde najopušteniji?*

BRADA: Šta ja znam, svaki rad je priča za sebe, uvek sam se trudio najbolje što mogu, kao verovatno i svi drugi. Mislim da mi je najbolje ispao *Point Blank* po scenariju Darka Macana. A najlepše sam se osećao radeći jedan strip za *Tron*. U pitanju je strip na jednoj tabli, koji se zove *Jesen* a kasnije (je urađena)

još jedna tabla koja se zove *Zima*.

PRESSING: *Pojam umetnika i umetnosti uopšte prilično je izvikan. Smatraš li sebe za umetnika?*

BRADA: Meni se čini malo bolesno da čovek sebe doživljava kao umetnika. Gomila nas se bavi ovim poslom koji jeste umetnost, ali užasno mali broj onoga što uradimo zavrđuje tu titulu. Nije na autorima i kritičarima da proglašavaju ovaj ili onaj svoj rad umetnošću. Vreme je tu glavni sudija. Strip kao delatnost jeste umetnost i trudim se koliko mogu da se prema tome odnosim s određenim poštovanjem.

PRESSING: *Da li bi mogao (i želeo) da se nekada baviš pedagoškim radom, podučavanjem mladih crtanju i svemu ostalom što zdrav pristup poslu podrazumeva? Kako bi ti pristupio predavanju?*

BRADA: Skoro sam na televiziji gledao intervju sa *Spilbergom* i on je nešto pričao u stilu: "Drago mi je da kod sebe osećam onaj isti entuzijazam za pravljenje filmova sada, kao i kad sam počinjao". Izgleda mi da je to suština, kad se bavimo nekim stvarima. Da očuvamo tu energiju koja nam pomaže da se nanovo hvatamo u koštac sa problemima koji se javljaju dok radimo strip, knjigu, sliku. Na kraju, sve se svodi na ljubav. Bez nje sve se pretvara u robiju.

PRESSING: *Počeli smo intervju šablonskim pitanjem, da li ga šablonskim pitanjem i zaključimo. Šta, iz svog tvog životnog i radnog iskustva, smatraš dovoljno vrednim saopštavanja mladima koji tek ulaze u strip?*

BRADA: Jel ti to pokušavaš da mi napumpaš ego do neslučenih dimenzija, pa da vidiš da li ću da puknem? Ne posedujem neku bitnu količinu životnog iskustva da bih mogao bilo koga da savetujem u vezi bilo čega. To nešto što eventualno doživljam kao svoje iskustvo vrlo često nije u stanju da mi pomogne u nekim delikatnim situacijama u poslu. Zato se ne usuđujem nikome ništa da savetujem.

Razgovarao: **Marko STOJANOVIĆ**

- strana 20: deo druge table stripa "Expert"
- strana 21 (gore): kadar sa pete table stripa "Expert"
- strana 21 (dole): kadar iz stripa "Nemezis"
- strana 22: kadar iz stripa "Olovno doba"
- strana 23: kadar iz stripa "Snovožder"

BROTHERS IN ARMS

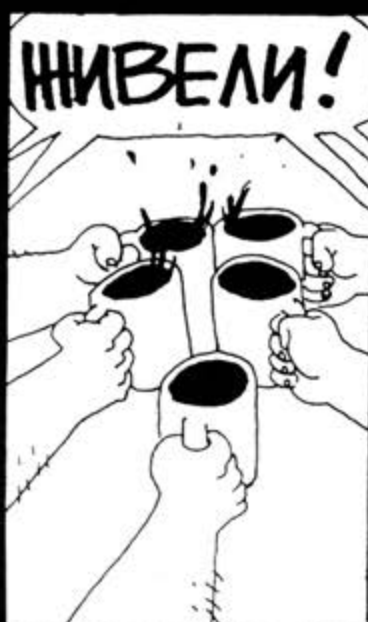
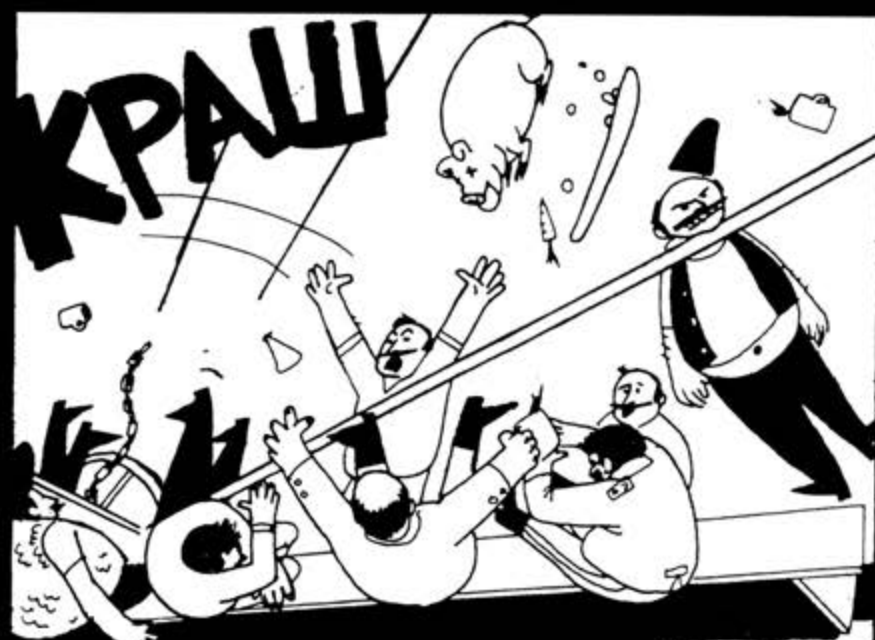

ONAJ GRAD U DOLINI... TO JE MOJ RODNI GRAD.

THE END

А МЕЂУ њИМА ВИЛИП
МАЏАРИНА.

ДО њЕГА ЗМАЈ
ДЕСПОТЕ ВУЧЕ.

ВАИ СЕ ТРИАЕСТ КАПЕТАНА ШТО ЈЕ КОЈИ РОБЛА НАРОБ-
ИО, КОЛИКО ЛИ ГЛАВА ОАСЈЕКАО.

АЛИ ВЕЛИ ВИЛИП МАЏАРИНА:

БРАТО МОЈА, ТРИАЕСТ КАП-
ЕТАНА, ВИДИТЕ ЛИ БИЈЕЛА
КАРЛОВЦА...

...И У
ЊЕМУ ТРИА-
ЕСТ И ТРИ
КУЛЕ? ЈА САМ
СВАКУ ГЛАВОМ
НАКИТИО...

...АО НИЈЕСАМ КУЛУ
НА ПУПРИЦИ, А И ЊУ БУ
УСКОРО ОКИТИТИ.

...РУСОМ ГЛАВОМ
КРАЉЕВИЋА МАРКА.

То ГОВОРАШЕ
ВИЛИП МАЏАРИ-
НА, А МИШЉА-
ШЕ НИКО ГА НЕ
ЧУЈЕ ОА МАРКО-
ВИХ ПРИЈАТЕЉА

АЛ' ГА ЧУЈЕ ЗМАЈ
ДЕСПОТЕ ВУЧЕ, ПОБРАТИМ
ЈЕ КРАЉЕВИЋУ МАРКУ.

ПА СЕ СКОЧИ ОА ЗЕМЉЕ
НА НОГЕ, ДОХВАТИО
ДИВИТ И ХАРТИЈУ, ТЕ
ДЕ СИТНУ КЊИГУ НАПИ-
САО КА ПРИЛИПУ ПОБРА-
ТИМУ КРАЊЕВИЃУ МАРКУ;

"ЧУЈЕШ ЛИ МЕ, БОГОМ ПО-
БРАТИМЕ! ЕВО ИМАШ ГР-
ДНА ДУШМАНИНА У КА-
РЛОВЦУ Вилип-Маџари-
НА, ОН СЕ ЈЕСТЕ, БРАТЕ,
ЗАРЕКАО ДА ТЕ ТВОЈУ
УКИНУТИ ГЛАВУ, ЊОМ БИ-
ЈЕЛУ НАКИТИТИ КУЛУ;
НО СЕ ЧУВАО БОГОМ
ПОБРАТИМЕ."

А КАД МАРКУ СИТНА
КЊИГА ДОЂЕ, ТЕ
ВИЂЕО ШТО МУ
ДОБРО ПИШЕ, ОН
СЕ СКОЧИ НА
НОГЕ ЛАГАЊЕ.

ПА КЊИ ГУ
МУ СЕ
НАПИТИ.

ОПРЕМИ СЕ НА
БИЈЕЛОЗ КУЛИ,
И ПРИПАСА СЕБАУ
ОКОВАНУ, И ПРИ-
ГРНУ БУРАК ОА
КУРЈАКА, ПА СЕ
СКИДАЕ У АРОВЕ
ДОЊЕ, ТЕ ОПРЕМИ
ШАРЦА ДЕБЕЛОПА:
ПОКРИ ЊЕТА СУРОМ
МЕЏЕДИНОМ, А
ЗАУЗАА БЕМОМ
ОА ЧЕЛИКА ОБИЈЕСИ
МУ ТЕШКУ ТОПУЗИНУ
ПА СЕ ШАРЦУ НА
РАМЕЧА БАЦИ.

ИМА БРЕ ДА
НАПРАВИМ
ПАПРИКАШ
ОА ТОГ
ВИЛИПА!

ОДЕ ПРАВО НИЗ КОСОВО
РАВНО, ОА ПАЗАРА ЛОМНИМ
ВЛАХОМ СТАРИМ.

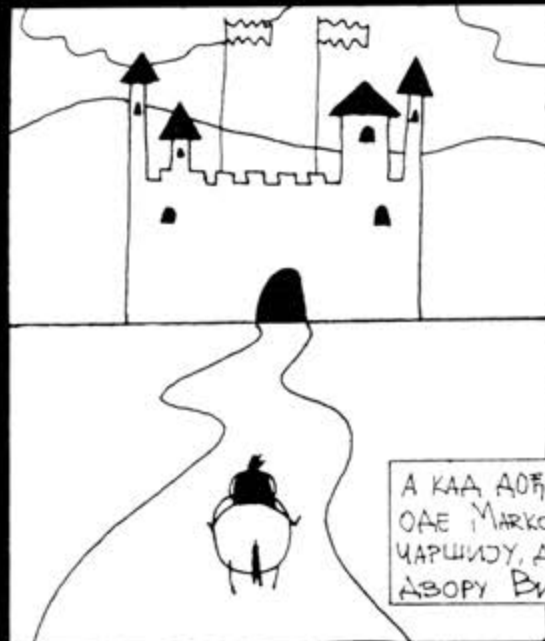
ПА СЕ СПУСТИ ВАЊЕВСКОЈ НАХИЗИ, ОДЕ ПРАВО
ПРЕКО МАЧВЕ РАВЊЕ ДОКЛЕ ДОЂЕ ЦЕРУ ДМИТРОВИЦИ.

ТУНА МАРКУ САЗУ ПРЕБРОДИО, ОДЕ
ПРАВО ПРЕКО СРЕМА РАВЊА.

МАЈКО МИЛА
АН ЈЕ ОВАЕ
СВЕ РАВЊО

Ал' Вилипа дома не бјаше, већ отишо у лов у планине: но му стоји љуба Анђелиза, а око ње четири дворкиње, те јој држе скуте и рукаве.

А када дође ка Карловцу
оде Марко низ нову
царшију, докле дође
двору Вилипову.

Када дође
Краљевићу Ма-
рко, он јој бо-
нију помоћ
називао.

Дошја помоћ, моја
свахо мила! Је ли
коа двора Вилип
побратиме?

пих!

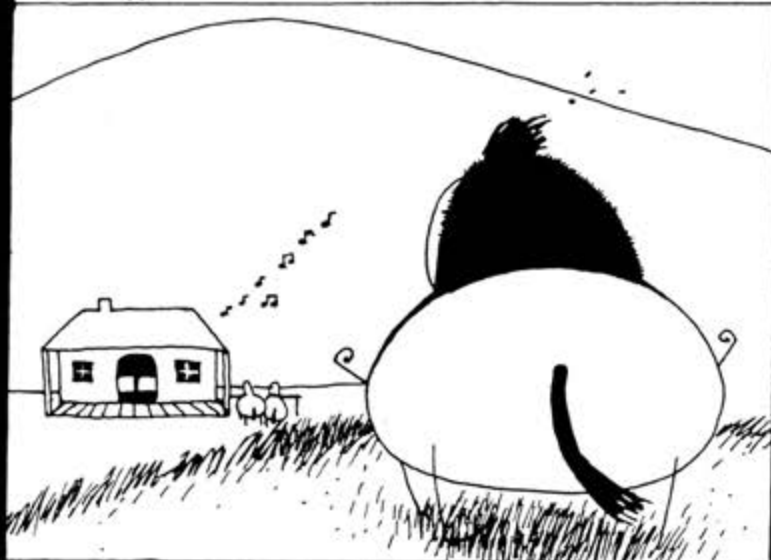
А вели њему
љуба Вилипова:

Иа' отане, гола
деришино!
С такијем се
Вилип не
братими.

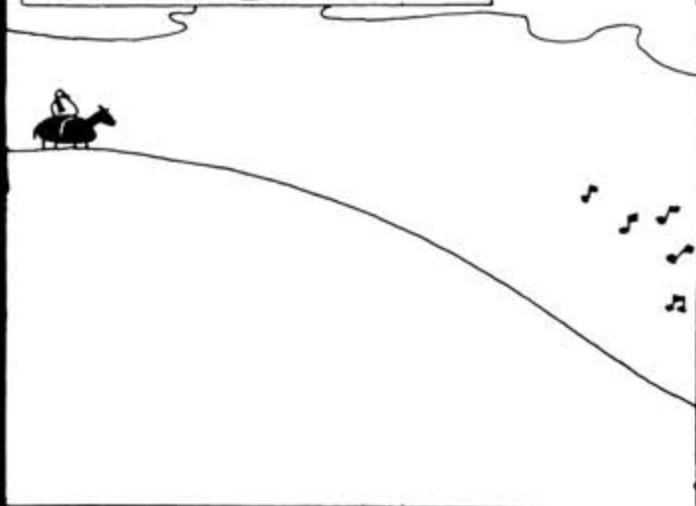

Позарави ми Вилип
Мацарину када дође
озго из планине,
нека дође у
нову механу, да
се рујна накити-
мо вина.

А ОКРЕНУ ПОМАМНУ ШАРИНУ, ОАЕ ПРАВО У НОВУ МЕХАНУ.

МАЛО БИЛО, ЗАДУГО НЕ БИЛО,
АЛ' ЕТО ТИ ВИЛИПА.

Milislav **BANKOVIĆ**

Dušan **CVETKOVIĆ**

Šta znači Lebridirati?

...I VODIMO NORMALNE RAZGOVORE...

PONEKAD ISTUPIMO IZ KOCKE U KOJOJ ŽIVIMO...

100 BULLETS

Piše: Marko Stojanović
Strip fenomeni: 100 Bullets

METAK PO METAK...

Napolju, sunce nemilosrdno žari asfalt velegrada koji imate nesreću da nazovete svojim domom i termometar koji već pokazuje četrdeset u hladu (Celzijusovih, pametnjakovići, ne Farenhajtovih!) preta da reprizira erupciju Vezuva, ovog puta sa živom umesto lave i podom vašeg jeftinog bara mesto Pompeje. Unutra, par nitkogovića koje imate nesreću da nazivate svojim stalnim mušterijama lenjo balavi nad svojim dopola praznim kriglama ne trudeći se čak ni da otera nekoliko krupnih muva koje poput njih samih naprosto zuje u hladovini u nedostatku nečeg pametnijeg. I dok mrtvačkim tempom (zamah vlažnom krpom na svakih petnaest minuta) brišete savršeno čist šank uz tihi užas konstantujete da je ovo savršeno normalan dan u vašem savršeno normalnom životu. A onda senka na otvorenim vratima dobija lice, bez očiju doduše, sakrivenih iza monolit crnih lenonki, i za trenutak je tu, za šankom, i naručuje *café con leche* oslovivši vas po imenu, iako ste sigurni da ga nikada pre niste videli, dok pored sebe nežno smešta četvrtastu akt tašnu. Sa žaljenjem čoveku iz senke saopštavate kako u vašem baru ne služite pomenuti napitak. Nema problema, kaže on, ionako nije tu zbog pića. Zašto je onda tu? Da vam uruči nešto što je vaše... I tu za trenutak sretnete njegov pogled. Čačkalica vam ispadne iz usta, jeza jurne niz kičmu i dok se vi oporavite u baru se nalazi jedna senka manje. Ono što iza nje ostaje, međutim, je sećanje na jedan pogled kakav u svojoj dugoj karijeri barmena nikada niste sreli, iscereni pogled koji obećava nasilje, bol, smrt, i na neki čudan, neshvatljiv način najavljuje neumitan dolazak pravde, kako vama tako i svima oko vas... Za njim ostaje i kofer. Ruka vam sama polazi ka koferčetu i dok polako podižete poklopac na pamet vam padne simpatična curica po imenu Pandora...

Ukoliko do besvesti uzivate u Tarantinovim filmovima (i to onim najboljim, ne govorim o Džeki Braun!), ukoliko vam je Kajzer Soze jedan od najharizmatičnijih negativaca koji su prošetalili velikim platnom i malim ekranom, ukoliko ste uživali u dijalozima ekipe serije *Homicide*, ukoliko ne možete bez dobre, inteligentne teorije zavere (hiljadama svetlosnih godi-

Graves: Inside this attaché is irrefutable evidence that what I'm telling you is true. Also in the attaché is a gun, and one hundred rounds of ammunition. All untraceable, all yours. Do with it as you see fit.

na daleko od onoga u šta se na kraju pretvorio *X Files*, pa i *Millennium*) i dobrih neo noire-a onda je *100 Bullets* prava stvar za vas. Strip u kome glavnu sporednu ulogu tumači upravo čovek koji isporučuje kofere sa ponudom da ubijete nekoga ko vam je naneo zla u životu i mogućnošću se s time izvučete, vremešni, kao britva oštri agent Grejvz, je ubrzo po početku objavljivanja u Americi izazvao ogromnu pažnju kako čitalaca tako i kolega autora, naišavši usput na gromoglasno odobravanje kritike. S razlogom.

100 Bullets je svetu stripa ponudio nešto novo na polju forme. Naime, strip nema glavnog junaka, i ono što ga drži na okupu je pretežno Agent Grejvs, koji raznoraznim epizodistima prepušta pozornicu i pruža životnu šansu da nekažnjeni krvlju osвете nepravdu koje do tog trenutka nisu ni bili svesni. Tako će se mnogi ljudi i žene, uglavnom sa nižih stupnjeva socijalne lestvice, naći u poziciji da prihvate ili odbiju mogućnost osвете, da ubiju ili budu ubijeni u tom procesu. Na tom nivou, strip funkcionise kao drama ljudi čiju inače nimalo veselu svakodnevnica ispunjenu brigama i nevoljama u paramparčad razbija ponuđena mogućnost osвете i pruženi izbor; to su realistični krimiči čijim stranicama šetaju trodimenzionalni, zaokruženi likovi, gde dijalozi teku neverovatnom lakoćom i že-stinom, gde se dešavaju stvari koje bi laik očekivao da nade u remek delima sedme pre nego devete umetnosti.

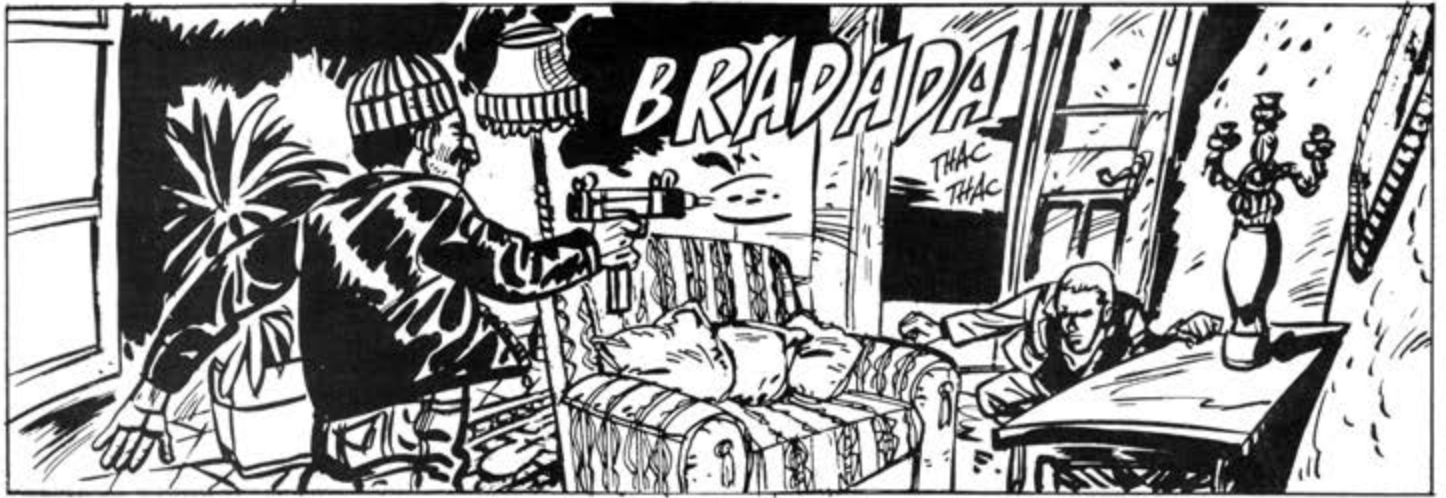
No *100 Bullets* ne bi bio takav neverovatan uspeh kod čitalaca i publike (Ajzner za najbolju kontinuiranu seriju za 2002. godinu) da nema da

ponudi nešto više. To nešto više predstavlja široka pozadinska priča koja se kreće u pravcu vrhunske teorije zavere, gde se ispostavlja da se koferčić agenta Grejvza ne dele nasumično, te da ta cela šarada sa koferima i mecima predstavlja tek deo procesa regrutacije novih članova ekipe elitnih ubica *Minutemen* i obračuna sa globalnom i moćnom organizacijom pod imenom *Trust* za koju je nekada agent Grejvz radio. Jednu stvar ipak treba uzeti u obzir - strip je još uvek daleko od svog kraja (najavljen je da će strip (sasvim prikladno) trajati sto svezaka!), a Azarelo je više nego sposoban da stvari okrene za 180 stepeni ne u toku jedne sveske već u toku jedne strane.

Bonus u svemu ovome su izvanredna scenarija Brajana Azarela, čoveka sa najboljim osećajem za američki sleng u američkom stripu danas, koji se ne boji da eksperimentise (tako je veliki deo epizode koja se dešava u Parizu na francuskom, bez ikakvog prevoda na engleski, što je u zemlji gde se sve maksimalno pojednostavljuje da bi bilo pristupačno prosečnom (čitaj blago nezainteresovanom) čitaocu veoma rizičan potez). Azarelo je izuzetno vešt u davanju naznaka i uklapanju sitnih detalja u minicozan mozaik čiji je konačan izgled samo njemu poznat (za seriju pod nazivom *HANG UP ON THE HANG LOW* (davanje nerazumljivih i opskurnih naslova svojim stripovima još jedan je zaštitni znak Azarelovih scenarija!) Azarelo je 2001. dobio Ajznera (najprestižniju američku nagradu za strip)). Možda bi mu se moglo zameriti da su svi njegovi likovi na ovaj ili onaj način ukaljani, te da u njegovim stripovima naprosto nema nevinih, međutim prijatno je osveženje to što priče nisu moralizatorske, da dobro ne trijumfuje uvek po svaku cenu nad zlim (kao što se uostalom u životu ne dešava). Sa vizuelne strane, Eduardo Rizo (Ajzner za najboljeg crtača i tušera za 2002. godinu) čini da strip izgleda kao vizuelna poslastica par ekselans. Sa sigurnošću i umećem kakvi se ne vidaju često on u svoje gipke i efektne crno bele kontraste unosi svoje gotovo neprikosnoveno poznavanje perspektive i anatomije, kao i neverovatno poznavanje ikonografije moderne Amerike, sa sve prepoznatljivim urbanim pejzažima i licima koja te pejzaže nastanjuju. Vizuelni pripovedač u ligi onih najvećih, sa tečnom filmskom montažom kadrova, on predstavlja dostojnog saradnika Brajanu Azarelu. Uprkos sjajnom sadejstvu, koje mnogi već sada upoređuju sa legendarnom saradnjom Stena Lija i Džeka Kirbija, Brajn Azarelo i Eduardo Rizo se nikada do sada nisu videli niti su ikada pričali. Razlog? Prvi je Amerikanac, drugi Argentinac, prvi ne govori španski, drugi ne govori engleski!

Agent Grejvs je majstor u igri koju igra. Ništa manji majstori nisu ni Brajan Azarelo i Eduardo Rizo. I još nešto... U slučaju da to niste i sami već shvatili: Ne uzimajte kofere od nepoznatih ljudi. Eto, toliko.

UMIREM... ALI HOĆU DA ZNATE
DA STE PRISUSTVOVALI
RAZREŠENJU JEDNE
VEKOVNE TAJNE. PIŠITE O TOME.

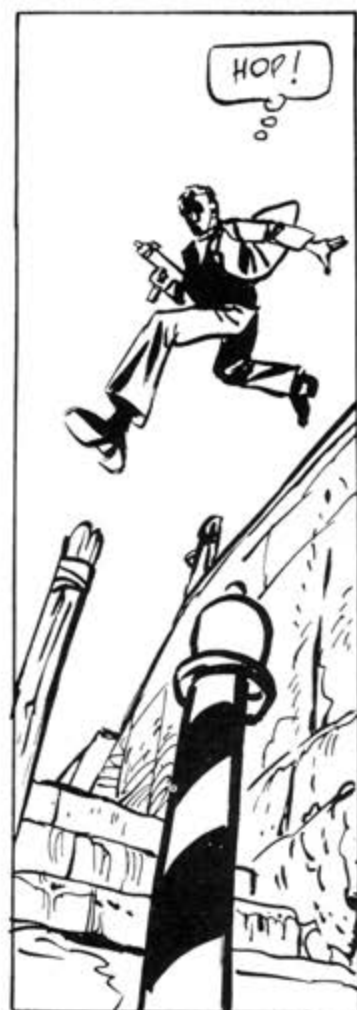
NEKA EVROPA BUDE SPREMNA ZA
POJAVU "PRAEPUTIUM DOMINI" IZ
TAME VREMENA, IDITE SAD...
OSTAVITE ME...

NEKA MOJA SMRT NE
PRODE NEZABELEŽENO,
...PIŠITE O RELIKVIJAMA,
KOJE ĆE SE OTKRITI...
KAKO VERUJEM...

HOP!

TAJ TIP JE WD-
POTPUNO WD!

PAV
RATATA T

JOŠ UVEK NISU SASVIM JASNE,
ALI MISLIM DA ZNAM MESTO
GDE ĆE SE I ONE
RAZOTKRITI...

GRADIĆ RENO,
JUG ŠVAJCARSKÉ
-SLEDEĆE NOĆI.

ISPOD NAS JE ZAUSTA-
VLJENA POKRETNÁ
TRAKA JEDNE MALE
FABRIKE SA PERIFERIE.

NA NJOJ VIDIMO
NEDOVRSENE
KOVČEŽICE IGA
OD TUROA...DEVIĆE
LAZNOG KRSTA
ČAK I SAMU SVETINJU
"PRAEPUTIUM DOMINI".

I ŠTA SAD?

IZVODIMO RADIKALNO
ALI SAVRŠENO
LOGIČNO REŠENJE
KRAJ BELESKE.

BRISIMO.

BUM.

LET KA
BEOGRADU,
SUTRADAN.

DAKLE, MOJ-PARDON! -
TVOJ IZVEŠTAJ JE ČITAVUJ
STVARI TREBALO DA DA
AUTENTIČNOST. RAVEN BI
NAVODNO BIO MRTAV, A
PRONALAZENJE RELIKVIJA
NAGOVESTENO.

BEOGRAD,
KASNIJE
POPODNE...

ONDA BI NA RAZLIČITIM MESTIMA
U SVETU OSVANULI NJIHOVI
FALSIFIKATI I SVIMA BI VREDNOST
DAVALO MOJE-PARDON!-TVOJE
SVEDOCENJE...

I TAKO, U STRAHINJIĆA
BANA 35.

OVDE TE
NAPUŠTAM.

RECITE
MI SAMO
JOŠ NEŠTO
GOSPODINE
KRAKOV.

IZVOLITE
GOSPODICE
KRAKOV.

DA LI VAM
SE OVAKVE
STVARI
DEŠAVAJU
ČESTO?

SAMO KAD
NEKO OTVARA
MOJU POŠTU.

KRAJ I EPIZODE

TONY RADEV doli AUG. 1996.

PAKET ZBIVANJA

PRIČA!

DAKLE, ŽELITE **PRIČU!** HOĆETE NEŠTO SA **SREDINOM I KRAJEVIMA!** HOĆETE NEŠTO ŠTO ČINI DA STE **VAN SEBE TOKOM PAR MINUTA!**

PA ŠTA HOĆETE? **RECITE MI!**

ZNAM - ŽELITE NEŠTO SA **KRUPNIM MIŠIČAVIM MUŠKARCIMA KOJI SA PREDIMENZIONIRANIM FALUSOIDNIM ORUŽJEM SROKAVAJU VANZEMALJCE I DEVIJANTE SPASAVAJUĆI BUJNE POLUNAGE ŽENE.**

PRETPOSTAVLJAM DA SE OBRAĆAM PRAVISHODNO MUŠKIM ČITAOCIMA.

NE - ZNAM - NISAM SE OBRAĆAO VAMA. GOVORIO SAM **NJIMA!**

VI BISTE HTELI DA ČITATE PRIČE BEZ GLUPIRANJA O **EMANCIPOVANIM RASPOJASANIM I NAORUŽANIM SKORO GOLIM ŽENAMA SA SEKSUALNO NEKOMPETENTNIM NEZRELIM MUŠKIM SABORCIMA!**

OKEJ - ZNAM - VREĀAM VAS! GOVORIMO O **NJIMA**, JEL' TAKO?

ONI NE VOLE PREKOMERNI **SEKS I NASILJE**. ONI ŽELE **SEKS I NASILJE** UPOTREBLJENE SAMO KAD IMAJU SVRHU U STORIJI. ONI ŽELE NJIHOV **SEKS SA NASILJEM** DA BUDU **RELEVANTNI...** S NAMEROM DA OPRAVDAJU REDOVNO POSTOJANJE!

ZNAM ŠTA **MISLITE!** VI MISLITE: "**EVO IH OPET, NESLOZNI PAR SEKS I NASILJE!**" NEGO! TO VI MISLITE!

E, U PRAVU STE. PAR JE **NEKOMPATIBILAN**, ZAISTA. **PRVI ČLAN JE RAZNOVRNA I KOMPLEKSNA OBLAST ZA KOJU SAM SKROZ, A DRUGI JE GADNA I BRUTALNA AKTIVNOST PROTIV KOJE SAM SKORO TOTALNO!**

DISKTOVAĆEMO O TOMU DRUGI PUT!

GDE SAM ONO STAO?...AAA, DA! OK, DA BUDEMO MANJE SPECIFIČNI. ŠTA VI **MISLIM ONI... ONI ŽELE?**

ONO ŠTO ŽELE SU PAKETIĆI ZBIVANJA U KOJIMA SE **DOGAĐAJU** STVARI NAMERNE DA IZMENE **STATUS QUO**, I POSLE "NEKE VRSTE **BORBE**" STATUS QUO JE ILI **OČUVAN** ILI **UNIŠTEN**, U ZAVISNOSTI OD STAVA **PRIPOVEDAČA**. PONEKAD STATUS QUO NIJE NI OČUVAN NITI UNIŠTEN PA BORBA IDE **DALJE I DALJE...** OZNAČAVAJUĆI DA PRIPOVEDAČ ILI NE MOŽE DA SE ODLUČI, ILI DA ZNA KAKO JE NJEGOVA **PUBLIKA ZAPRAVO SAMO ZAINTERESOVANA DA GLEDA LJUDE KAKO SE TUKU!**

POSLEDNJI KLASIČAR

Voleo bih da mogu sad da raspredem o Brajenu ovo pa ono, da se duvam i paradiram što smo, je li, ortaci i tako to, da - kao - nenametljivo spomenem kako smo se onomad našli blizu Pikadilija u centru Londona i da šmo u nekom moćnom restoranu blizu Trokadera muški iz'eli ručak i popili buteljku-dve nakon zajedničke kupovine novih zalih crtaćeg pribora, kojom zgodom je i nastao razgovor koji sledi...

ALI...

Brajen i ja nikad nismo bili u prilici da jedemo zajedno - ni u restoranu niti na kiosku sa viršlama, a u centru Londona ne pamtim kad sam poslednji put bio ili se založio u krštenoj kafani... Crtaćeg pribora imam za još dobrih 4-5 godina - ali više ne crtam; prava je istina da mi je Brajen pismeno odgovorio putem e-pošte na pitanja koja sam mu unapred spremio samo i jedino za ovu ekskluzivnu priliku koju s najvećim zadovoljstvom delim sa svima vama. Stoga, da skratim ovaj uvod i prepustim priču o Brajenu - njemu samom.

A onima među vama sa pozamašnim kolekcijama stripova s kraja '70tih i iz '80tih najtoplije preporučujem da povremeno bace pogled na njih i potraže Brajenove stripove rađene za DC, britanski 2000AD i dr. - ili objavljene u prvoj polovini '80tih u srpskom časopisu LASER. Čak i površan pregled služi kao dokaz šta su prave i trajne vrednosti u domenu stripa, ma iz koje epohe. I za kraj - ne znam da li ovo ima bilo kakav značaj kao podatak, ali da ipak kažem - Brajen piše i crta levom rukom. Eto, tek da se i to zna. A sada, dame i gospodo gospodin Brajen Bolend lično! Uživate.

PRESSING: *Od kada si znao da će crtanje da bude tvoj profesionalni način života?*

BRAJEN BOLEND: Ne mislim da sam ikada bio dovoljno siguran pa da mogu da kažem kako sam "znao" da će crtanje da mi bude način profesionalnog života. Do pred sam početak mog prvog pravog stripovskog posla 1975. g. (a to je bio MOĆNIK - Powerman=Pauermen) bio sam vrlo niskog morala, beznačajno crtajući ponude stripova o napoleonskim ratovima i romantične stripove bez ikakve perspektive za posao u vidokrugu i pitajući se šta da uradim sa svojim životom. Možda je ono što želiš da saznaš upravo kad sam prvo postao opsednut crtanjem. Obično se vraćam unazad u vreme kad mi je bilo deset godina, kad sam bio ludo napaljen na dinosauruse i kad mi je baka kupila Delov (Dell) strip pod naslovom "Dinosaurius". Bila je 1961. godina. To me je navelo da počnem sa sakupljanjem američkih stripova u sveskama. Od tada sam provodio puno svog vremena crtajući stripove na listovima hartije za kucanje na mašini. Još uvek ih imam. I dalje čekam na izdavača!

PRESSING: *Jesu li stripovi bili odlučujući faktor kod tvoje odluke ili je u pitanju bilo samo uživanje u crtanju zarad crtanja samog?*

BOLEND: Otkad sam prijavio ispite iz umetnosti O i A stepena u školi, morao sam da se zagnjurim u celokupnu istoriju umetnosti sa ciljem da ih položim. Izveo sam grube i nezrele pokušaje u različitim umetničkim stilovima. Morao sam da se okušam u slikanju i vajanju i puno sam crtao po živom modelu. Crtanje po modelu je, naravno, veoma korisno - svi moramo da naučimo kako da posmatramo i crtamo ljudsku formu - i ja sam proveo puno, puno sati sedeci sa crtacim blokom pred beskrainom paradom narih žena. Naučio sam da volim puno toga što sam video u širem svetu umetnosti i postupno sam postao vrlo zainteresovan za avangardnije forme moderne umetnosti i muzike. Moje crtanje stripova izvedeno je podalje od nastavnika i tutora i ostalo je moja prva i poslednja ljubav.

PRESSING: *Zašto DC stripovi kao inspiracija? Šta je bilo sa britanskim stripovima..?*

BOLEND: E, pa, treći strip koji sam ikada kupio te 1961. godine bila je DC sveska i postepeno sam ušao u njihove superherojske naslove, privučen koliko određenim crtacima, toliko i junacima tih stripova. Voleo sam radove Gila Kejna (Gil Kane), on mi je bio idol. Moji rani crteži su vrlo 'kejnovski'. Mnogi od DC crtača izvršili su neku vrstu uticaja na način kako sam naučio da crtam. Ljudi kao Kermajn Infentino i Merfi Anderson (Carmine Infantino & Murphy Anderson). Voleo sam PATROLU OSUĐENIH (Doom Patrol= Dum Patrol) Bruna Premiana i bilo šta od Aleksa Tota (Alex Toth). A iz ranije ere Dika Sprenga (Dick Sprang) na BETMENU. Skupljao sam kompletne serije DC stripova i jos uvek ih imam. U mojim ranim godinama na koledžu radovi Nila Edemsa (Neal Adams) bili su novi vrhunac i pokupovao sam sve od njega što sam mogao da nadem, prvo iz DC-a a onda i iz MARVEL-a... Kad sam prvi put video MARVEL-ove stripove, kupio sam ih par komada ali su mi uvek delovali inferiornije u odnosu na DC iz nekog razloga. Zaista sam voleo Spajdermena Stiva Ditkoa (Steve Ditko) ali me rad Džeka Kerbija (Jack Kirby) nikada nije privlačio.

Takođe sam regularno konzumirao britanske stripove. Moj tata me je pretplatio na "Gledaj i Nauči" (Look and Learn) koji je više bio obrazovna novina za dečake, nešto kao IGL (Eagle=orao) bez stripova, no ja se nisam "navukao" na britanske stripove dok nisam počeo da dobijam VALIANT 1964. Tu je izlazio MOĆNI MAJTEK (Mytek the Mighty) koga je crtao Britanac Erik Bredberi (Eric Bradbury) i ČELIČNA KANDŽA (The Steel Claw) Španca Hesusa Blaska (Jesus Blasco). Apsolutno

sam obožavao Čeličnu Kandžu i "penio" sam nad Blaskovim crtežima.

PRESSING: *Da li si bio svestan zadužbine koju su ostavila Dva Frenka - Hempson i Belami (Two Franks - Hampson and Bellamy) i drugi tragaoci za izuzetnim grafičkim uzletima u Britaniji (Don Lorens/Don Lawrence, Džon Berns/John Burns i dr.)?*

BOLEND: Bio sam premlad za IGL - počeo je godinu dana pre mog rođenja tako da nisam bio svestan Frenk Hempsonovog Dena Dera (Dan Dare - u nas neobjašnjivo preveden kao DER!) ili Frenk Belamijevih radova. Otkrio sam ih kada sam bio na koledžu, uz mnoge druge crtače različitih nacionalnosti. Sa 13 godina sam entuzijastički isecao Sid Džordanovog DŽEFA HOKA (Syd Jordan's JEFF HAWK) iz Dejli Ekspresa (Daily Express) i Dejvid Rajtovu KEROL DEJ (David Wright's CAROL DAY) iz, čini mi se, Dejli Mejla (Daily Mail). Voleo sam oba stripa, uz Ripa Kirbija Džona Prentisa (John Prentice). Tokom mojih kasnijih godina u školi LOOK AND LEARN se spojio sa REJNDŽEROM (Ranger) sa kojim je došla Don Lorensova TRIGANSKA IMPREIJA (Don Lawrence's TRIGAN EMPIRE - u nas 'prevedena' kao "Daleka planeta"). Iskren da budem, oduvek me je više privlačio linearan rad drugih crtača tako da su mi Donove slike table bivale pomalo strane. Susreo sam se sa Džon Bernsovima radovima na koledžu i on se, po meni, ravna sa najboljima.

PRESSING: *Koje škole si pohađao? Da li te je insprisalo obrazovanje ili ti je samoobrazovanje bilo značajnije?*

BOLEND: Pao sam iz jedanaestak predmeta pa sam prešao u srednju školu, a onda u višu da položim neke ispite A-stepena. Pohađao sam godinu dana kurs umetničke fondacije na Lesterskoj Politehnici (Leicester Polytechnic), potom trogodišnji kurs sa diplomom na Noričkoj Umetničkoj Školi (Norwich School of Art) i najzad jednogodišnji poslediplomski kurs na Londonskoj Centralnoj Umetničkoj Školi (London's Central School of Art). Zanat crtanja stripova sam izučio sasvim sam pošto nikad nisam susreo tokom svog školovanja ikoga ko je znao ma i jednu stvar o tome, ali sam se obogatilo širim znanjima koja su mi sve te godine dale.

PRESSING: *Možeš li da navedes glavne umetničke uticaje na tebe i tvoj razvoj kao ilustratora?*

BOLEND: Gil Kejn, Kermajn Infentino, Ros Endru (Ross Andru), Sid Grin (Syd Green) koji je tuširao puno Gil Kejnovih tabli, Merfi Anderson, Bruno Premiani, Sid Džordan, Dejvid Rajt, Hesus Blasko, Kurt Suon (Curt Swan), Aleks Tot, Dik Spreng,

Nestor Redondo, Nil Edems, Erik Bredberi, Vinzor MekKej (Windsor McCay), Aleks Ninjo (Alex Nino), Robert Krumb (Robert Crumb), Džim Vudring (Jim Woodring), Alberto Breća (Alberto Breccia), Rene Magrit (Renée Magritte), Salvador Dali, Frensis Bejkon (Francis Bacon), Eduard Gori (Edward Gorey), Norman Rokvel (Norman Rockwell), Džej Si Lejendeker (J.C. Layendecker), Lonson Vud (Lawson Wood), filmski reditelj Andrej Tarkovski... O, ima ih još puno drugih. Deluje nekako pretenciozno navođenje svih ovih ljudi, no svako od njih je uticao na mene direktno ili usputno.

PRESSING: Osim stripova, šta drugo još čitaš?

BOLEND: Nisam bio veliki čitač kad sam bio mali. Otac mi je bio zemljoradnik i u kući nikada nije bilo nikakvih knjiga. Jasno ga se sećam kako kaže da nikada nije pročitao niti jednu knjigu u životu i da je ponosan zbog toga... U početku sam, predpostavljajući, čitao školsku lektiru za dečake poput "Dženings" (Jennings) knjiga. Čitao sam i nešto naučne fantastike i Pan knjige sa pričama strave. Baš sam se zaneo H.P. Lavkreftom (H.P. Lovecraft) i pročitao sam sve što je napisao. Postepeno sam se izmigoljio iz naučne fantastike i prešao na 'pravu' knjige - bilo šta od Solzenjicina preko Ajris Merdock

(Iris Murdoch) do knjiga o mesopotamskoj arheologiji. Kurt Vonegat (Kurt Vonnegut) je ostao veliki favorit.

PRESSING: Šta čitaš ovih dana?

BOLEND: Trentutno (ako ne računamo savladavanje kompjuterskih priručnika) izgleda da se probijam kroz knjige Bila Brajsona (Bill Bryson).

PRESSING: Da li su filmovi uticali na tvoj rad?

BOLEND: Samo marginalno. Filmovi Pitera Grinveja (Peter Greenway) su me zainteresovali za ideju da postavim figure unutar prizor-polja (panel=strip-slika) ili na ilustraciji za korice koje se direktno obraćaju čitaocu. Van toga sam ostao zaljubljenik u filmove i nekako sam nalazio vremena da odsedim kroz mnoge svetske filmove. Sramota me je da priznam kako se ne sećam da sam video ma i jedan srpski film, ukoliko ne računam "Montenegro" Dušana Makavejeva.

PRESSING: Molim te da definišeš najpeću važnost u tvom umetničkom pristupu - je li to ilustrovanje ili vizuelno pripovedanje?

BOLEND: Pa, obe stvari, rekao bih. Za mene obe reči predstavljaju isto. Ilustrovanjem nečega ti otkrivaš nešto, objašnjavaš ili makar sugerišes. Čak i u jednoj slici ti ilustruješ momenat u kojem događaji koji vode njemu jesu nagovešteni i nastupajuća zbivanja se anticipiraju. Nezainteresovan sam za grafičku tehniku zarad nje same. Kada bih bio slikar u domenu 'lepih umetnosti' moj rad bi verovatno bio nepredstavljajući i stoga bi bio sam po sebi i o sebi, ali ilustracija ima upotrebnost vrednost samo kao pripovedačka forma. Rekavši sve ovo verujem da crtež treba po sebi da se prilagodava određenim čisto estetskim kriterijumima.

PRESSING: Možeš li da pojašniš tvoj radni proces, molim te? Poznat si ne samo po izvanrednoj i preciznoj izvedbi svojih radova, nego i po vrlo komplikovanom procesu koji zahteva upotrebu različitih pomagala...

BOLEND: Eto, u zadnjih par godina ja sam potpuno revolucionisao svoj radni proces. Sa tuša na hartiji prešao sam na kompjuter. Nisam siguran kako da odgovorim na tvoje pitanje... Oko petnaestak godina sam crtao malu skicu svake pojedinačne table (thumbnail). U slučajevima rada na naslovnim stranama (od kako su izmislili faks-mašinu) ja sam urednicima iste faksovaio zbog uvida i odobrenja. Potom bih tu malu skicu stavljao u Artograf-projektor i uvećavao bih je do željenog formata, korigovao i doterivao u procesu detaljnog olovkiranja iznova na novom kartonu i napokon bih gotovu tablu u olovci istuširao četkicom. Ako sam radio u boji, onda bih četkicama ili er-brasom (air-brush=prskalica za boje) nanosio akrilične kolortuševe ili boje, sve vreme se mučeći sa pipavim postavljanjem Frisket-filmova/maski štiteći delove crteža na kojima trenutno ne radim. Kada bih završio sa bojenjem, sačekao bih da se sve osuši i onda bih još jednom ponovo sve konture prešao četkicom i crnim tušem kako bih sačuvaio jasnu definiciju. (Žuta boja bi, na primer, uvek pokrivala i prigušivala crne linije). Ceo proces je znao da bude dugotrajan i dosadan.

PRESSING: Ko te je inspirisao da crtaš na takav način, umesto da samo 'otaljavaš' fazu olovke i da onda sve samo pokriješ tušem?

BOLEND: Mislim da je moju 'precizanersku' tehniku izrodila duboka nesigurnost u moje crtačko umeće. Oduvek sam se divio crtačima koji su uspevali da ostave utisak kako je njihovo delo izvedeno lako i spontano čak i kada sam znao da imaju potpuno znanje o onome što rade, no ja nikako nisam uspevao da to tako izvedem. Vrlo interesantno zvuči kada kažem da mi je kompjuter omogućio da se više relaksiram kod svog sadašnjeg pristupa radu.

PRESSING: Otkuda ti ideja da usavršiš ekskluzivnu upotrebu četkice kao alata za tuširanje? Nikada nisi bio u iskušenju da isprobaš crtačka pera, rapidografe, mar-

kere...? Usput, koliko je precizno tvoje olovkiranje pred fazu tuširanja?

BOLEND: Kao klinac sam 'tuširao' hemiskom olovkom i potom rapidografom, no kada sam započeo sa profesionalnim životom, moj agent mi je savetovao da predem na četkicu. Još uvek sam eksperimentisao sa perima do tog momenta ali nikako mi nisu išla od ruke. Do danasnjeg dana nisam sposoban da upotrebljavam crtačko pero. Uvek sam imao utisak da bih radio brže i spontnije ukoliko bih naučio da tuširam perom no izgleda da to nije suđeno da se dogodi. Rapidografom se i dalje služim za linije izvučene pomoću lenjira i povremeno za neke teksture, a četkicom za zube pravim rasprskavajuće efekte. Nikada nisam crtao markerima/floMASTERima. Uvek olovkiram vrlo precizno. Samo ako znam da mi je u olovci sve predočeno da jasnije ne može biti mogu da se oslobodim i razmislim o tuš-liniji. Sve malopre objašnjeno sada je na neki način prevaziđeno pošto danas izvodim grubu postavku, detaljsanje, tuš-fazu, kolor i ponekad upisivanje slova na računaru i granice među svim ovim fazama su na neki način sve nejasnije.

PRESSING: Šta ti se dešavalo sa radom u stripu pre faze crtanja Sudije Dreda (Judge Dredd) za "2000AD"?

BOLEND: Pa, kao što sam ti već rekao - puno crtanja hemijskom olovkom na hartiji za kucanje na mašini. Radio sam ovo ili ono za razne fanzine. Saradivao sam sa jednim prijateljem na amaterskom izdanju pod naslovom "RDH Stripovi" (RDH Comics). On se zvao i (još uvek se zove) Dejv Harvud (Dave Harwood). Puno stvari mi je objavljeno u raznim izdanjima podzemne scene (underground scene) "Razdraganog Londona" (Swinging London) tokom kasnih '60tih i ranih '70tih. Magazinima poput "Oz"-a, "Prijatelja" (Friendz), IT-a, "Kosmičkih Stripova" (Cosmic Mix) i ranog "Izlaska" (Time Out). Niko mi nije nikada platio ništa sem "Izlaska" u kojem mi je jednom kad sam navratio dat ček na pet funti. Na mojoj poslednjoj godini koledža 1974. g. sam napisao, nacrtao i ođstampao pedeset primeraka nečega pod naslovom "Iznenada u dva sata ujutro" (Suddenly at 2-o'clock in the Morning) u čemu se nalazila moja krajnje politički nekorektna "Mala Nimfo u Zemlji Snova" (Little Nympho In Slumberland), parodija na Vinzor Mek Kejevog "Malog Nema", očigledno. U to vreme nije došlo u vredljivo ali sam kasnije dobio ostre kritike zbog tog stripa - naravno, od feministkinja, s pravom. Godine 1975. sam dobio svoj prvi stripovski posao na neodređeno puno radno vreme (MOČNIK/Powerman) koji je objavljivao u Ujedinjenom Kraljevstvu ali je prodavan samo u Nigeriji. Moćnik i svi ostali karakteri u seriji bili su Afrikanci. Strip je izlazio dvonedeljno i Dejv Gibons (Dave Gibbons) i ja smo se smenjivali po brojevima naizmenično. Nacrtao sam tri storine tabli sa sve crvenim toniranjem u periodu od dve godine. Onda je Dejv prešao u "2000AD" i ja sam nastavio potpuno sam još nekoliko meseci sa "Moćnikom" dok ovaj nije postao mesečna edicija. Bez mog znanja "Moćnik" je preštampan u Južnoafričkoj Republici i Geri Grot (Gary Groth) iz "Kosmiks Zurnala" (The Comics Journal) je objavio tekst o njemu kao rasističkom stripu iz Južne Afrike. Nedavno sam sreo Sikua (Siku), Nigerijanca i jednog od novijih saradnika "2000AD" koji mi je rekao da je kao dečak čitao taj strip i bio je vrlo ljubazan da mi kaže kako mu se isti sviđao. Poznavao sam Nika Landaua (Nick Landau), jednog od suvlasnika "Zabranjene Planete" (lanac striparnica "Forbidden Planet"). On je tada 1977. Radio za "2000AD" i zamolio me je da mu napravim nekoliko ilustracija za naslovne strane a potom i neke od prvih storija o Sudiji Dredu.

PRESSING: Kada se dogodila Velika Seoba u američka

izdanja - ikako?

BOLEND: Odrastao sam voleći DC-stripove i njihove karaktere, pa sam dobio veliku ambiciju da crtam nešto od tih stvari. Američki crtač Džo Staton (Joe Stator) je boravio 1979.g. kod mene kao gost u mom londonskom stanu. Imao je toliko posla da je koristio rezervni crtači sto moje supruge kako bi radio na svesci "Zelenog Fenjera" (Green Lantern = Grin Lantern). Gil Kejnova crtačka verzija "Fenjera" je bila moj dečacki ideal. Džo je telefonirao svom uredniku u Nju Jorku i kazao kako je kod tipa koji bi jako voleo da uradi korice za taj broj. I tako sam dobio da napravim korice za svesku "Zelenog Fenjera". U to vreme nije bilo Britanaca koji su radili u američkom stripu [sa izuzetkom Beri Vindzor-Smita/Barry Windsor-Smith/ koji se preselio tamo pre izvesnog vremena i Pola Nirija /Paul Neary/ koji je saradivao sa Uorenom /Warren/]. Postupno mi je davano sve više posla i ljudi iz DC-a koji su videli "2000AD" počeli su da dolaze ovamo [u Britaniju] da lično sretnu druge britanske crtače i ponude im posao. Do tada sam već uradio preko 300 tabli "Sudije Dreda" pa sam pomislio kako mi je vreme da prihvatim ponudu da u potpunosti saradujem sa DC-om. Tu i tamo sam sporadično kontaktirao sa drugim američkim i britanskim izdavačima ali i dalje regularno radim samo za DC.

PRESSING: Danas si ponajviše zauzet ilustriranjem naslovnica za stripove... Da li ti nedostaje vizuelno pripovedanje i rad za unutar korica...?

BOLEND: E, ja sam jako spor. Oduvek sam smatrao da par momenata koje čitalac provede čitajući moju priču ne opravdava sate i sate koje sam proveo crtajući je. Osećam se malo krivim što ne provodim više vremena crtajući ono između korica i često me uhvati čežnja da se tome vratim, no s druge strane opet još uvek me uzbuđuje onaj prvi trenutak kada spazim neki od mojih crteža na naslovnoj u prodaji i onda dobijem puno kreativne ispunjenosti radom na naslovnim stranama.

PRESSING: Bilo je nekih stripova koje si ti olookirao a istuširali su ih drugi... Šta misliš o njima? Šta u stvari više voliš - timski rad ili svoju kompletnu kontrolu?

BOLEND: Moj prvi posao za DC - "Camelot 3000" (Kamelot 3000te godine) su tuširala dvojica ljudi [Patterson & Austin-Paterson i Ostin]. Što se mene tiče, uradili su dobar posao, ali kako danas ispada da je praktična propozicija da tuširam samom sebi, ja situaciju ne bih nipošto menjao. Trenutno crtam naslovne za Betmena - "Gotamski Vitezovi" [tako-

đe može da bude Gotamske noći zbog igre reči - Gotham Knights] od kojih je prvu obojio neko drugi no sada ja sve sam kolorišem. Takođe radim naslovne za "Munju" [Flash=Fleš] od kojih će svaka (do sledeće promene odluke) biti bojena rukom nekog drugog koloriste. Još nisam video kako su one ispale.

PRESSING: Da li ti se više sviđalo da živiš i radiš u Londonu ili da se preseliš na selo?

BOLEND: Postoje stvari u vezi Londona i mog stana tamo koje mi nedostaju (lak pristup dobrim bioskopima i aerodromu Hitrou su dve od njih) ali ja volim ovu moju kuću i često skoknem do grada.

PRESSING: Kakvu muziku voliš da slušaš?

BOLEND: Mogao bih da ti napišem obiman esej o toj temi. Od svoje sedamnaeste godine (1968.) vrlo sam naklonjen Frenku Zepi (Frank Zappa) i imam sve od njega (200 ploča prema mom poslednjem brojanju ako računamo vinilne ploče i verzije na CD-u). Uvek sam bio sklon da istražujem avangardnije i čisto nastrane ekstreme u popularnoj muzici. Ljude kao Beefheart, Bongwater, The Bonzo Dog Doo Dah Band, Camper Van Beethoven, Eugene Chadbourne, The Colourblind James Experience, Current 93, The Electric Prunes, FSK (veliki favoriti!), Faust, The Fugs, The Holy Modal Rounders, Spike Jones & His Cit Slickers, Red Ingle & His Natural Seven, Laibach, Fred Lane & His Hittite Hotshots, Lothar & The Hand People, Alvin Lucier, Negativland (volim njihove stvari), Nico, Nurse With Wound (i njihove takode), Van Dyke Parks, Renaldo and the Loaf, The Residents, Swans, Tiny Tim, Ween (verovatno moj najomilje-

niji bend ovog trenutka), Wild Man Fisher, The Tinklers itd. itd. Verovatno najviše vremena provodim slušajući starovremensku hilibili-kantri muziku, Western Swing, kaubojske pesme, havajske gitare (Sol Hoopii je skoro najbolji) i kejdžun-muziku (kejdžuni=cajuns, frankofonska nacionalna manjina iz močvarnih oblasti Luizijane u SAD - op.p.). Ljude sa imenima kao što su: "Uncle-Bunt" Stevens, Adolph Hofner & his San Antonians, Alabama Barnstormers, Arizona Wranglers, Bill Boyd & His Cowboy Ramblers, Bob Wills & His Texan Playboys, Cannon's Jug Stompers, Carolina Tar Heels, Carson Robinson & His Buckaroos, The Carter Family (veliki favoriti!), Dock Boggs, Hartman's Heartbreakers, The Hi-Flyers, Jules Verne Allen, The Light Crust Doughboys, Mac McClintock, The Modern Mountaineers, The Original Hoosier Hotshots, Powder River Jack Lee, The Rhythm Wreckers, The Tune Wranglers i tome slično. U mojoj kolekciji takode se nalazi puno ploča muzike iz sveta, uključujući i jednu JOVE STOJILJKOVIĆA-BEŠIRA I NJEGOVOG DUVAČKOG ORKESTRA iz Beograda, koji je prilično dobar! Na mom CD-plejeru se ovog trenutka nalaze The Handsome Family koje opisuju kao "kantri-muziku inspirisanu čudacima iz umetničke škole", The Bad Livers i Les Primitifs Futurs, francuska grupa u kojoj je kao jedan od članova i Robert Kramb. Danas sam primio poštom prvi CD Ten Benson-a i to se već nekoliko puta izvrtelo na mom uređaju.

PRESSING: Molim te da opišeš upotrebu kompjutera u tvom crtanju. Kako se i kada to desilo..?

BOLEND: Dejav Gibons (Dave Gibbons) je bio pun entuzijazma za to i bio je vrlo raspoložen da mi pokaže svoje radove. Ja u svom životu nikada ranije nisam ni takao procesor za pisanje ili kompjuter. Borio sam se sa svojim radovima u boji u to vreme. Er-braš (air-brush) je počeo da me izdaje, moji metodi su mi postajali dosadni. Ma koliko da sam se trudio, nisam mogao da savladam slikanje na način na koji to rade Glen Fejbri i Sajmon Bizli

(Glenn Fabry and Simon Bizley). Moja žena Rejčel (Rachel), koja zna da slika vodenim bojama, saradivala je sa mnom na mojim kolornim ilustracijama za korice. Kompjuter sam sagledao kao način za nekog poput mene, ko ne ume da slika, da stekne potpunu kontrolu nad punim bojenim procesom. I tako sam zaronio u to i kupio svu tu skalameriju... I počeli su meseci stresova, frustracija i besa na nivou koji nisam nikada iskusio kada sam shvatio koliko je kompjuter zaglupljuje kompli-kovana naprava. Trebalo mi je deset meseci da na njemu uspem da nešto nacrtam. A kako ja to radim? Pa, trenutno skoro ekskluzivno koristim ADOBE PHOTOSHOP. Povremeno uradim poneki balon za tekst slobodnom rukom [Freehand]. Nekada sam crtao linearnu etapu posla na kartonu, skanirao taj crtež i onda ga kolorisao Fotošopom. Sada crtam direktno na ekranu upotrebljavajući Wacom-tablu i stilo/pisaljku. Grubo skiciram i e-poštom predlog šaljem svom uredniku. Kada on to odobri ja smanjim neprozirnost grube skice (napravivši je bledosivom), pa započnem sa novim slojem preko prve grube skice i iscrtavam mnogo precizniju verziju. Pravim više slojeva-nanosa-nivoa zbog različitih razloga kao što su perspektivne linije ili drugi delovi konstrukcije koje 'brišem' ili odmah ili kada je faza tuširanja završena. Kada sam zadovoljan sa crtežom, ja brišem grubu skicu i započinem novi sloj-nanos preko toga koji se zove TUŠIRANJE. Kad je tuš-faza gotova, bacam sve osim nje i prebacujem fajl na CMYK, koji je pun kolor (Cyan=Sijena, Magenta, Yellow=Žuta i Black=crna). Potom sklanjam crnu tuš-liniju 'na drugi kanal' i nanosim boje. Ovakav način rada ima dve mane: teško je da se crta nešto što je naopake. Nekada se predugo čeka

dok kompjuter izotira sliku za 180 stepeni. Druga mana, i to ona glavna, jeste da više nemam crteža za izložbu ili prodaju! Prednosti je dosta, isuviše da bi se ovde pominjale. Glavna je da je rad beskrajno i olako podložan izmenama. Imao sam odvajkada tendenciju da na mojim karakterima crtam lepo smeštenu glavu unutar kompozicije, ali sa stopalima koja ispadaju iz slike na donjem delu, ili prevelike šake i glave a premala stopala. Sada mogu da pomeram figuru kako hoću pošto je nacrtana i da je po volji smanjujem ili povećavam ili pak samo neke njene delove. Takođe ne moram više da brinem o gustini tuša ili vrhu moje četkice ili mešanju boja ili sečenju maskirnog frisket-filma ili čišćenju mog er-braša. Vid mi se sve više pogoršavao ali to sada više nije problem zato jer kompjuter može da sliku povećava kako mi drago. Pošto bez problema može da se anulira bilo šta tokom rada, shvatio sam da mogu da budem mnogo spontaniji u svom tuširajućem stilu, jer ako mi se nešto ne sviđa, mogu da brišem i menjam do u beskraj. Ne bih više o tome.

PRESSING: Vidiš li napredak i razlike između toga i predašnjeg 'pešačkog' načina rada?

BOLEND: Meni ovo novo deluje bolje. Ne izgleda lepo kao u umetnika koji dobro slikaju (volim Fil Hejlov /Phil Hale/ rad). Zato što crtam prilično uvećanu sliku, raspolažem sa vrlo finim linijama u smanjenju. Boja može da ima pomalo sapunjav kvalitet. Moram da se podsećam kako teksture treba da se načine grubljim. A onda, naravno, tu su foto-montažni efekti koje ranije nisam mogao kao danas da koristim.

PRESSING: Gde vidiš da stripovi idu danas - i tvoja karijera sa njima?

BOLEND: Uopšte ne poznajem svet stripovskog

izdavaštva. Čujem da stvari idu loše te da kompanije kolabiraju. Nadam se da ću uspevati da nalazim ljude voljne da štampaju moje radove.

PRESSING: Možeš li da predvidiš šta ćeš da radiš u skoroj budućnosti? Stripove ili nešto drugo?

BOLEND: Nadam se da će to biti moje naslovne ilustracije i poneka storija koju bih ja napisao. Pitali su me jesam li zainteresovan da pišem neke scenarije za VERTIGO koje bi drugi ilustrovali. Trenutno me veseli crtanje naslovnica za Betmena i Munju. Nastaviću da teram što i sada radim dok ne ispadne kako treba.

PRESSING: Postoji li nešto što bi dao kao savet novajlijama u ovom trenutku osim: "Batali to i nadi pravi posao"?

BOLEND: Nikada nisam imao pojma šta da savetujem novopečenim crtačima. Situacija u kojoj sam ja započeo bila je potpuno drugačija u odnosu na stvari danas. Ne znam kako se zovu izdavači niti ko radi za njih. Sve zavisi od toga koju vrstu posla hoćeš da radiš. Ako imaš jedinstvenu i posebnu viziju kao Džim Vudring [Jim Woodring] čiji rad obožavam, možeš da nađeš posao kod Fantagraphicsa ili nekog drugog ali verovatno nećeš zaraditi puno para. Ako očekuješ redovan ček krajem svake nedelje, ne samo da treba da si sposoban da crtaš u prepoznatljivom komercijalnom stilu nego još moraš da imaš potencijal da briljiraš u tom stilu i bivaš sve bolji u tome od drugih ljudi koji to već rade. Ukratko - vredno radi i imaj spreman Plan B.

Razgovarao: **Bojan M. ĐUKIĆ**

Brian Bolland 31/3/00

© 2000 Brian Bolland & Bojan M. Đukić

DVE VRSTE MESTA

KAKO BILO, POSTOJE SVI OVI LJUDI NA SVETU KOJI KONZUMIRAJU PRIČE (ŠTAGOD DA ONE SADRŽE) I TU SU ONI DRUGI LJUDI KOJI PRAVE TE PRIČE ZA PRVE DA IH KONZUMIRAJU. LJUDI KOJI IH PRAVE SU JEDNAKO GLADNI KAO I KONZUMENTI!

NA SVE STRANE SU PRIČE KOJE NAS DOZIVAJU: "ČITAJ ME... ČITAJ MENE!"

OVOG MOMENTA PRED VAMA JE OTVORENI MAGAZIN. ČITAJ ME! KNJIGA KOJU STE DO POLA PROČITALI. ČITAJ ME! ZADNJA EPIZODA "PORODICNOG BLAGA"! ČITAJ ME! ČLANAK O TOME KAKO VAM NE TREBAJU ŠAMPON I OMEKŠIVAČ ODVOJENO U KUPATILU VEĆ UJEDNO. JAAAAOO! BESKRAJNO BRBLJANJE! SVE TE PRIČE I SVI TI ČITAOCI... VEZANI JEDNI ZA DRUGE KAO PREMORENI PLESAČI OD KOJIH NIKO NEĆE PRVI DA STANE!

ŠTA AKO JE SVE TO UŽASNA GREŠKA? ŠTA AKO KONZUMENTI KONZUMIRAJU ZATO ŠTO SU TU SVE TE PRIČE KOJE MOLE DA BUDU KONZUMIRANE... I ŠTA AKO PRAVITELJI PRIČA ISTE PRAVE POŠTO IH SVI TI KONZUMENTI OČIGLEDNO MOLE DA BI KONZUMIRALI.

ŠTA AKO JE OVO SVE UŽASAN NESPORAZUM?

JEDNOM JE IZVESNI PRAVITELJ PRIČA KAZAO: "CEO SVET JE POZORNICA...! PA, POLA JE U PRAVU. IZGLEDA MI DA POSTOJE DVE VRSTE MESTA. ILI STE NA BINI ILI STE U PUBLICI. JA SAM UPRAVO NA BINI, A VI STE PUBLIKA. SUTRA BI MOGLA DA BUDE OBRNUTO. SVET JE TAKAV.

IMAMO SITUACIJU SA BINOM/PUBLIKOM I PROSTO JE MOGUĆE DA SMO SVI TU ZBOG VELIKOG NESPORAZUMA... KOSMIČKIH PROPORCIJA! RAZMISLITE... SVI MOŽEMO BITI DRUGDE, RADITI NEŠTO ZBILJA INTERESANTNO... NA PRIMER, JA BIH MOGAO DA ČISTIM KLOZETE... ALI DOKLEGO SMO OVDE, VI - PUBLIKA OČEKUJETE STORIJU. E PA, DANAŠNJA PRIČA IDE OVAKO: PREVIŠE JE STORIJA! I JA BIH DA SVE UČINIM DA NEMA VIŠE STORIJA NEGO ŠTO JE APSOLUTNO POTREBNO!

POSTOJI DESET MILIONA PRIČA U GOLOM GRADU, A OVO JE BILA JEDNA OD SUIVIŠNIH!

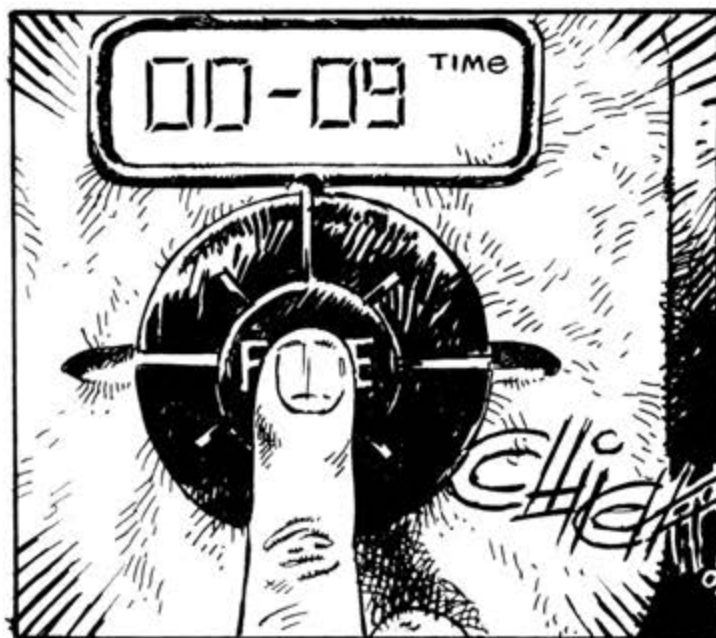

A EVO I DRUGE →

BOMBA

ISTOVREMENO...

VREME
ISTIČE
DOKTORE
...

Limbo 94.

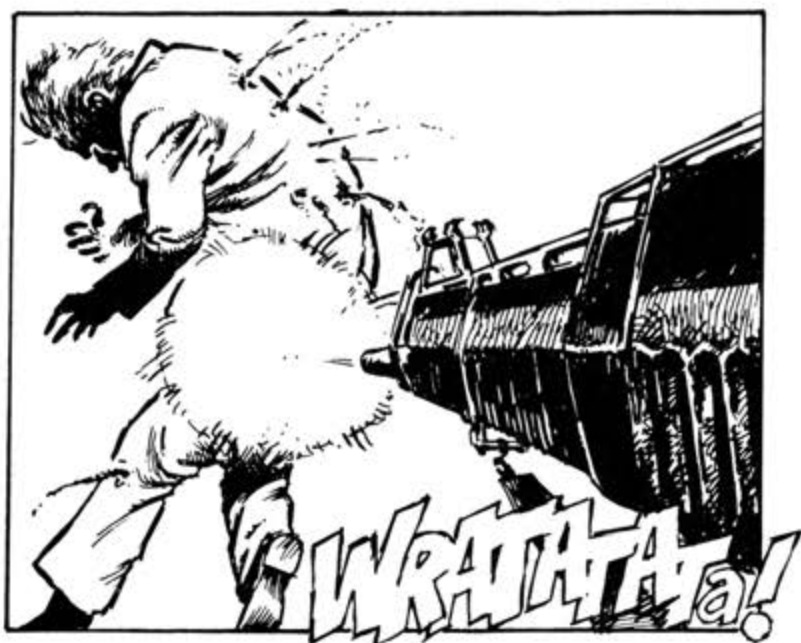
IZGLEDA
DA I NIŠTE TAKO
DOBAR HIRURG
KAKO GOVORE
O VAMA...

HAH!
KARATE SE AKO
MISLITE DA ĆE IZ
OVOGA IZACI MAKO
DOBRO...
VAŠE VREME
ISTIČE!

4.

ZBRING!

MOGAO SAM
DA PRETPOSTAVIM!
AMATERSKI
POSAO!

OBIČAN
SAT KAO BOMBA,
OVOJ TIP IMA SMISLA
ZA CRNI HUMOR...
SPUCALI SMO NAJBOLJ-
EG HIRURGA ONE
PRŽAVE ZBOG
JEDNOG SATA!

IDIOT!

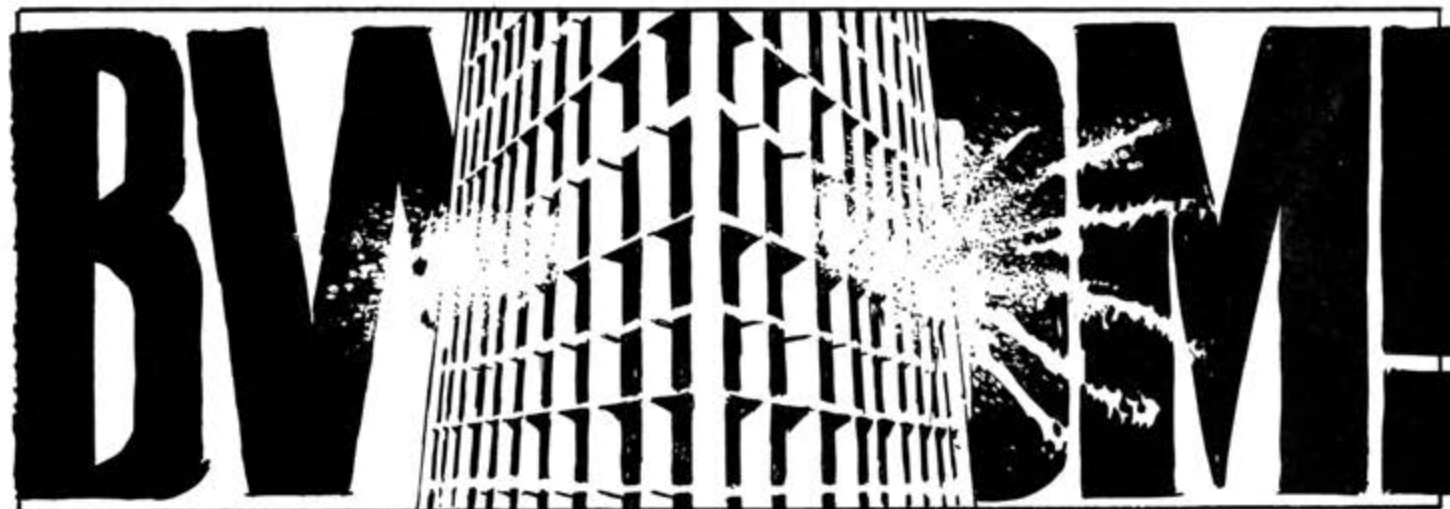
DONG!

ADJE, PAKUJEMO
SE... ODE POLAKO
POČINJE DA
ZAVARA...
ALI PRE TOGA
PROČEŠTAVAJTE
MALO!

OKOMITO 6 ZONE
OKOMITO ...
IZLET ZAVRŠEN USPEŠNO!
PONAVLJAM...

NAREVNICE!

Amee 6.

-KRAJ-

©1995 BOJAN M. DJUKIC & BLUE SILVER COMICS

BOJAN M. DJUKIC
MOONSTONE
STUDIO

RIĐA BRADA, BURE PIVA I VOLOVSKI ROGOVI

Kažu da stepen identifikacije igra veoma veliku ulogu kod prihvatanja nekog strip junaka od strane određene publike. Hogar Strašni je bio i još uvek je veoma popularan u Srbiji. On je lenština, kavgađžija, pijandura, hvalisavac, inatljia, naivčina, sumnjivo "kuražan" viking i u većitom je strahu od svoje žene Helge... Zvuči poznato, zar ne?

Prevashodno poznat kao ilustrator, Dik Brauni je uplovio u strip vode zahvaljujući Mortu Vokeru i njegovom stripu zvanom "Haji Lujza" (Hi & Lois), bilo je to davne 1954. Na njemu je radio dugo i veoma uspešno, usput dobivši Rojbenovu nagradu 1962., bez nekih pretenzija da se bavi nečim drugim. Višak kreativne energije trošio je na crtanje iz zabave, za svoju dušu ili radeći ilustracije za prijatelje i porodicu. Ovakva nepretencioznost i skromnost, veoma je retka u svetu stripa, pa i u svetu umetnosti uopšte, a sam Brauni ju je objašnjavao činjenicom da nije prirodno ambiciozna osoba i da "veliki svet", po njegovom mišljenju traži ambicioznije ljude. Početkom sedamdesetih, počinje da ima ozbiljnih problema sa vidom i to će doprineti da prelomi u sebi i započne rad na stripu koji će u potpunosti biti njegova lična kreacija.

Ideja koja je dugo sazrevala u njemu konačno se ovaplotila u autorskom stripu Hogar Strašni (Hagar the Horrible) čiji prvi kaiševi su se pojavili 4. februara 1973. godine u impresivnih 136 novina, da bi u roku od dve godine premašio broj od 600 novina i magazina. Danas, u celom svetu, Hogara Strašnog možemo čitati u preko 2000 novina, preveden je na tuce jezika, uključujući tu i švedski, čak 58 švedskih dnevnih novina objavljuje strip o svom "strašnom" zemljaku. Ovdasnja publika imala je priliku da prve table stripa pro-

čita već aprila 1974. u sarajevskom "Stip Artu", objavljeni kaiševi nosili su martovski datum, dakle, radilo se o samo mesec dana zakašnjenja. Strip je isprva bio preveden kao "Hogar Okrutni" da bi kasnije bio preimenovan u "Hogar Strašni". U uslovima današnje osiromašene produkcije, Hogara možemo čitati u "Politikinom Zabavniku" (gde je postao nešto kao tradicija), na stranama obnovljene "Stripoteke", a od pre neku godinu, po jedan kaiš stripa objavljuje se "Politikinom" vikend dodatku "Magazin". Hogar je ranije izlazio širom bivše SFRJ, njegova popularnost bila je tolika da je dobio i svoje sopstveno izdanje: "Hogarov Zabavnik". Meni lično nikad neće biti jasno kako je Hogar u ono vreme sletova, plavih vozova i partijskih cenzorskih komisija uspeo da sa onolikom bradetiinom, tupim mačem (bez zardale kašike) i izraženim afinitetom ka pivu, vinu, rakiji i jagnjetini sa ražnja, sa svojom grupom kavgađžija i alkoholičara ne bude proglašen ubačenim elementom i stranim neprijateljem koji je u sprezi sa četničkom emigracijom.

Hogar Strašni je priča o čoveku koji neuspešno pokušava da pomiri dve krajnosti: svoj posao i svoj porodični život. Kao rezultat te razdvojenosti, sukoba interesa i pre svega, sudara dva potpuno različita sveta, nastaje gomila komičnih situacija koje Brauni obrađuje na genija-

ZNAŠ DA NE VOLIM DA MESAM PICA!

lan način. Hogar je dobrodušni varvarin, vredan poslovan čovek (bavi se pljačkom i otimačinom) i dobar otac porodice. Neprestano u potrazi za novim izvorom zarade, dakle, u novim osvajanjima i pljačkaškim pohodima sa njih se vraća da svojoj porodici donese "čast i slavu", dakle praznih ruku. Na tim putovanjima društvo mu pravi njegova večito pijana posada i, povremeno, otakačeni doktor Zuk, ofucana verzija alhemičara iz ranog srednjeg veka. Naravno, kao što Dilan Dog ima Gruča, Zagor Čika, Zoran Đinđić republiku Vladu, a Žika Pavlović prijatelja Milana, tako i Hogar ima svog *sidekick*-a, partnera, pomoćnika, druga, levo smetalo... To je Srećni Edi, koji, kako fizionomijom, tako i karakterom, potpuno odudara od prosečnog vikinga. Suvonjav, nizak, uskih ramena, blage naravi i pomalo tupav. U totalnoj suprotnosti sa prgavim, hvalisavim, debeloguzim Hogarom. Kao Stanlio i Olio. Tu je i galerija epizodnih likova koji svakom dobrom stripu daju na živopisnosti i dinamici: ponosni ratnici sa ponekom neratničkom osobinom, pohlepni kraljevi skloni prevari, ne baš savršene princeze i deve, čudovišta iz močvara i pećina, francuski konobari (Hogarove omiljene žrtve), krojači (Helgine omiljene žrtve), trgovci, zeleniši, mornari...

Baš kao i svaki prosečni viking (Srbin?), Hogar gaji specifičan odnos prema svojoj porodici. Prema svojoj supruzi Helgi je neodgovoran i bahat, ona sama pak smatra da bi on morao da bude više kod kuće, da se brine o deci i pomaže u kućnim poslovima. Sin Hamlet mu je mezimac, ali avaj, on ne samo da se kupa svaki dan i čita knjige, nego radije želi da, kad poraste, postane zubar no veliki viking. Kod ćerke Honi je situacija obrnuta. I pored klice romantike koju je nasledila od svoje majke, ona želi da postane slavna ratnica. Narcisoidna i zamišljena, ona je u stalnoj dilemi da li da se uda ili krene putem slave. Sve to joj još više otežava njen večiti udvarač Olaf. Svog nesudenog zeta Hogar, naravno, prosto obožava. Ne može očima da ga vidi.

Ono što "Hogara Strašni" pokazuje jeste da je humor smešten u jednostavne, ljudske situacije univerzalan. Upravo ta uprošćenost i nepretencioznost čini ovaj strip

remek-delom devete umetnosti. Hogar je čovek koji se neprestano svađa sa svojom ženom, ima veoma teške situacije na "poslu", nikad nema dovoljno para, opija se sa drugarima po lokalnim birtijama, i povremeno ne razume svoju decu u potpunosti. Zahvaljujući ovakvom okviru u koji je Brauni smestio svoje junake i konstantom prisustvu nečeg "dubljeg" koje se krije iza naizgled nenametljivih i jednostavnih dijaloga i gegova, njegov strip je pristupačniji i bliži običnom čitaocu, u njemu nema velikih ambicija, nerazumljivih metafora i trendovskog simbolizma, sve je jednostavno, pomalo infanitno i iznad svega ljudski.

Privatno, Dik Brauni, osim što je fizički neverovatno ličio na svog junaka Hogara, bio je veoma voljen od strane svoje porodice, prijatelja i fanova, a uopšte uzev, važio je za mudrog, nežnog i plemenitog čoveka. Rođen kao Ričard Artur Alan Brauni 11. avgusta 1917. Radio je kao "kopi boj" a zatim i kao ilustrator u "Nju Jork Žurnalu". Oženio se sa Džoan Keli 1942, što je smatrao svojim najvećim životnim uspehom, sa njom je imao tri deteta. Živeo je mirno i povučeno u Sarasoti, voleo dobru hranu, poker i golf, a bio je i pasionirani sakupljač knjiga o Nju Jorku. Umro je bez velike pompe, baš kako je i živeo, 1989. godine, tri godine nakon svoje voljene Džoan. Za svoj rad na stripu dobio je "Segarovu" nagradu (koja je dobila ime po tvorcu Mornara Popaja) i čak dva "Rojbena" (1962. i 1973.) čime je postao jedini strip autor koji je ovu nagradu dobio za rad na dva različita stripa.

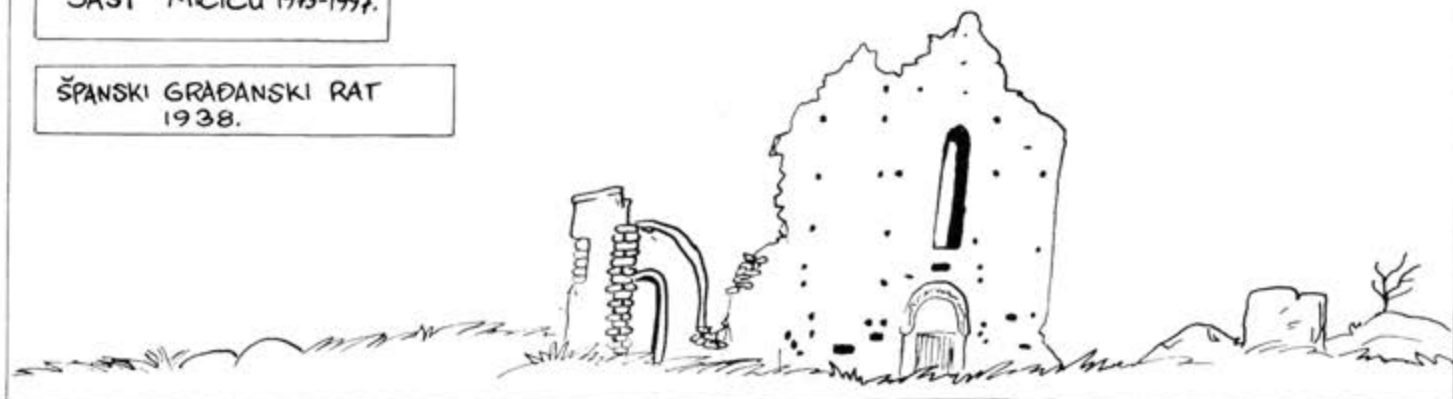
Danas "Hogara Strašnog" crta Braunijev sin Dik, dok njegov drugi sin Čens crta "Haja i Lujzu" koji, naravno, pišu sinovi Morta Vokera, Brajan i Greg.

POSVEĆENO
SAŠI MICIĆU 1973-1997.

MARČ 98.

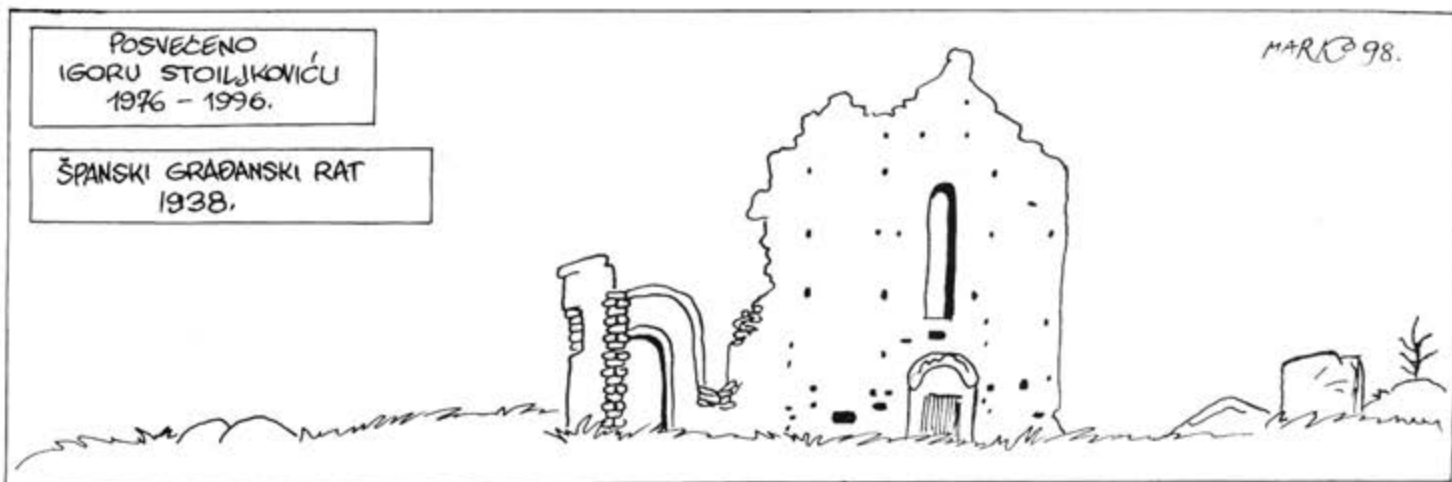
ŠPANSKI GRAĐANSKI RAT
1938.

POSVEĆENO
IGORU STOILJKOVIĆU
1976 - 1996.

MARKO 98.

ŠPANSKI GRAĐANSKI RAT
1938.

POSVEĆENO
NIKOLI MITROVIĆU KOKANU
1933 - 1997.

MARČ 98.

ŠPANSKI GRAĐANSKI RAT
1938.

